

kelbenis okát fokta adni, miért kellyen neki az ő értelmektől néha eltávozni. Ez Szent Haromságról való Articulusbánis semmiképpen el nem halgattya, az mi kétfélegest, homályost és nem értelmest olvasott effelől egyebeknek könyvekben. Ezt pedig megvallottul, és nyilvánvaló gyanant veszi, hogy ez tudomány, az mellyet Servertus és Arrius czordai káromlanac és ostromlanac, az legrégieb Keresztényektől minden kételkedésnélkül bé volt véven, és megotalmaztatott. Hogy pedig ő neki tudára volt legyen, az mit ő előtte egyebek tanítottanac, az czac imez egy Igéből is nyilván meggettzie, az mellyet ő az Keresztényi tudományról való első könyvben mond, hogy az Isten állatyanac egy vólta az Atyában vagyon. Azt kezdike feczegni, hogy itt Agoston magáról el feleltkezött: Sőt másutt ő maga puggallya és megmenti magát, és elhárítja magáról ez rágalimazást, midőn ő az Atyát az egész Istenségnek eredetinek mondgya, azért hogy nem mástul bármazic, tudniillie kiváltképpen való értelmességgel és bölcseséggel meg gondolta és meghántra vetotte, hogy az Atyának az Isten név kiváltképpen azért tulaydonitáséc, hogy soha ember az Isten állatyanac semmiigaz egyféle egyigyü egységet nem foghatná és nem vehetné, hogy ha az Atyán nem kezdené el. En azt remenlem, hogy az által az mit eokédig forgattunc és tanítottunc, az Keresztényen olvasó megértheti és megismerheti, hogy az őrdögnek minden hamis és czalárd glossái, és Irás vesztegetési, az mellyec által igyekezett az hitnek igaz és tiszta tudományát felforgatni és meghomályosítani, eléggé meglegyenec rostaltatván és rontatván. Végezette az tis hísem, hogy ez Tudománnac egész summája, hiven meg lőtt magyaráztatván. czak hogy az Keresztényen olvasó békét hadgyanac az felőrtéb való gondoskodálnac, és ne kívánnyanac és vagyódgyanac fellyeb, hogy nem az igaz Keresztények höz illie, sokféle unalmas ősvéfüzött czöpüzött, hasfontalan kérdez ődeseket és villongásokat elő keresgelni. Mert az kic éves elme futtatásban és gondok gyüjtögetésében gyönyörködne, az olyanoknak én nem kívánoc eleget tenni. En bizonyára semmi álnokul ki nem hattam, az mit itiltem hogy ellenem lőtt volna; hanem mivel hogy czac arra igyekeztem, az miaz Keresztényen Anya sient Egyháznak épületire főlgál, hasfontabnac tettett enékem sokakat meg ne illetnem és meg se emlitenem, az mellyec azon kívül, hogy épületre nem hasfnálnac, az Istenfelő Keresztényen olvasót hiában való és unalmas nyughatatlansággalis terhelnéjéc. Mert misükségis azt kérdeni és disputálni, hogy ha az Atya az Fiúr mindenkoron hüllyeje? Mert ez illyen gondolat és vélekedés, hogy az süles minden időben legyen, merő bolondság, holott az egy sient megbizonyított és elintéztetött hogy őrdöcktől fogva az Istenségben három magokban megálló külön semélyec legyenec.

Hogy az szent Irás ez világnac és minden állatoknac teremtese általis, az igaz Istent bizonyos jegyekel megvალაჷჷჷჷ az hamis és gondolt istenekét.

Jollehet az sient Esaiás profeta az Balvány imádóknac méltan veti gyaláztatul szemekre az ő runyaságokat és vakságokat, hogy őc az Föld keretégének fundamentomából, és az egeknek kerületikből meg nem tanulác azt, hogy ki legyen az igaz Isten: mindazáltal mivel hogy természetünk-ből lassú és restec vagyunc az Istennek igazán való megismerésére, sükség vólta annak okaért, hogy az igaz Istent az hiveknek mégis nyilvánban és világosban eleikbe ábrázatnéc és esmernie adatnéc, hogy az pogányoknac babonás és hitető költött istenei által, az igaz Istentől lassanlassan el ne haylanánac. Mert mivel hogy az Istennek megírása és megismeretése, az melly az pogány Bölczeknél legürhetőbbis, tudniillie, hogy ez világnac lelke és elméje az Isten, tellyeséggel illerlen és hijába való; az Istent azért másképpen és jobban kell megismernunc, hogy ne kellešéc mindenkor kételkednunc és ideštova haylodoznunc: Azért akarta az Isten, hogy ez világnac teremtéséről való historia és lőtt dolog, megirattatnéc, hogy az Anya sient Egyháznak hiti azon fundaltatván, semmi más Istent ne keresne, hanem czac azt, az mellyet Moses ad előnkben, és az mellyről ő írja, hogy az legyen építő mestere és teremője ez világnac. Abban előber az idő jegyeztetött fel, hogy az hivec, az rend és estendőc sáma által, az mellyec sient rendel egymásból fügne, hátra térülne az emberi nemzetnek és minden állatoknac sient az első eredetiig és teremtéséig, az melly esmeret igen sükséges és hasznos, nem czac azért hogy ember őrizkedheséc az czudas és kietlen fabulaktul és hazug költött dolgoktól, az mellyec régenten Egyiptomban, és egyéb oršágokban ez földön igen gyakorlattanac: hanem azért is, hogy minekutánna mi az teremtésnek kezdetit megismertuc és megértettuc, tehát oštan minékunc az Istennek őrdöcké való volta, annyival nyilvánban és világosban megjelenyéc, és minket annál erőšsőbbben vonnyon az ő megczudalratására. Nemis kell minékunc megindulnunc az Istenteleneknek bolond czufolásokon, az kic azt mondgyac, Hogy, czuda dolog, hogy előb nem jütött az Istennek esébe, hogy mennyet és földet teremtene, hanem kimondhatatlan soc időket hagyott elmúlni, az mellyekben ő hivokodván üldögelt, holott minden dolgokat, sok sámtalan ezer estendőkkel az előt teremthetött volna; ez világ pedig az melly immáris az vége felé hanyatlic, hat ezer estendeit még el nem

Esa. 40. v. 21.

érté. Mert miért halasztotta legyen az Isten ez világnac teremtését annyi foci ideig, nem illic nekünk azt megtudakoznunc, nemis volna hasznos: Mert ha az emberi elme, ez köfklás hegyre fel akarna fípelkedni; szforis hátra esne és tellyességgel el romolna. Es semmiképpen nemis lehet minékünk annac megtudála hasznunkra, az mit az Isten az ő tanáczából mitőlunc eltitkolt, hogy az által az mi hitünket és alázatóságunkat megprobáltacká tennéje. Es amas vén jambor, midőn tölle egy maga hitt rof ember czufolodván kérdené, mit csinált legyen az Isten, minekelőtte ez világot teremtötte volna, mesterséggel meg felelt néki, hogy az gonddal tölt efeskedőkne az poklot éppitötte. Ez értékes és keménységes megintésne méltán elkellene nyommasítani és reckenteni azt az fiemtelen zilayságot, az mellyel magokat sokan cziklandoztattyác, és azon által gonof és ártalmas gondolt dolgokra haytatnac. Végezetie sockal inkább imezt gondollyuc meg, hogy minékünk az lathatatlan Isten, és az ki nec bölcsesége, hatalma és igasága megfoghatatlan és megtudakozhatatlan, az Moses historiáját tükörül adta legyen előnkbe, az mellyben az ő élő ábrázattya tündöklýéc. Mert az miképpen hogy az venség miatt fetétes, avagy egyéb faydalom miatt homályos fiemec, semmi dolgot megválaszthatoképpen és fényessen meg nem láthatnac, hanem czac az oculárnac fege delme által: azonképpen az minemü az mi erőtenségünc, azon túltévölgeni kezdünc, és az merő hasontalan költött dolgokra adgyuc magunkat, ha az fienc Irás az igaz utat minékünk meg nem mutatya, és minket nem vezérel az Istenre keresésében. Az kie pedig az ő gonof bátorködáfoknac zábolat boczátnac, mivelhogy most semmi intés nem fog raytoc. végre ofrán rettenetes vesedelmeckel fogjac megézeni, mennyivel legyen job, hogy az ember az Istenre tükös tanáczi minden alázatossággal czudállya inkább, hogy nem mindenféle káromlásokat okádózzec az világos égneé meghomályosítására. Es igazán panafolkodic fienc Agoston hogy boffusággal illetteric az Isten, hogyha ember az ő dolgainac más felsőb okát kereli, az ő akarattyanál. Mégis int más helyen, és fiép bölzen tanit, hogy fiinte olly hasontalan és alkotmatlan dollog legyen, az idonec hofifuságáról és öröcké valóságáról, mint fiinte az helyeknec megfámláhatatlan tokságáról sokat kérdeződni. Bizonyára akar melly nagy és fielés legyen is az égneé kerületi, de ugyan megis megméretetheric, és bizonyos oregeége és nagysága vagon. Ha mostan valaki az Istenrel azért akarna verlengeni, hogy ez égi kerületen kívül valo más üres réfi fiáfiortta nagyob legyen, nemde nem átkoznáké, és nem kárhoztatnáké minden Istenfelő emberec ez vakmerő kinyefséget? Szinté olly efielencec és dihoskodóc mind azokis, az kie az Istenre hivolkodást

Lib. de Gen.
contr Ma-
nich.
Lib. 1. de Ci-
vit. Dei.

dást fognac és kölnecc, hogy ez világot az ő kába agyaskodáfoc fienc fiámláhatatlan foci ezer efiendőc előtt nem teremtötte. Hogy azért az ő nyughatatlan kívánságokat fiabadon boczáfsac, ez világ kívül akarnac menni: Szinté mintha az égneé és ez Földneé ez illy nagy fielés kerületiben, elég czudára méltó dollogc nem volnánac, az mellyec az ő megfoghatatlan tündöklő fényességeckel minden mi érzékenségünket efiunket és érrelmünket sockalis fellyül nem haladnájac és el nem buritanájac? Es mintha az Isten ez hat ezer efiendőkben, nem elég értékes tudományokat és nagyságos dolgokat nem elég bevfegeffen adott volna előnkbe és nem jelentötte volna olly dolgokat meg, az mellyekben mi magunkat minden gondolatinkkal, befiedinkel és czelekedetinkel fiüntelen gyokorolhatnóc és jobbithatnóc? Annakokaért az Isten igejéneé ez korlátyában örömeft meg maradgyunc, az mellyel minket az Isten meg akart rekefiteni, határozni, és az mi elménket és gondolatinkat hátravonni, hogy ki ne folyánac és el ne fiellednénc, ha midőn ideftova valo fiáguldáfta és czavargáfta fiabadságunc adatnéc.

2. Szinté ezentzilra arányoz az is az mit Moses előfiámlál, miképpen az Isten az ő dolgait nem egy fiempillantásban, hanem hat napokon végezte el. Mert mi ez környül megírás által is, minden hamis találmányoktul elfiakasztatunc, és az egy igaz Istenre igazitatunc, és ő hozzája gyütertettünc, az ki az ő dolgait azért ofította el hat napokra, hogy minékünk nehezen ne efiéc, és unalmas ne lenne, azokat, egefi életünkneé rendiben valóságoson és fiorgalmatoson meggondolnunc és megfiemlélnunc. Mert nohami, akar melly felé fordítukis fiemeinket, mindennütt az Isten dolgait kell látunc: mindazáltal igen jól vesfiuc efiunkbe, melly könnyen és melly hamar elmullyanac és elenyéfieneé azoknac meggondolati és megfiemléfi, és melly hirtelenséggel elrepüllyeneé minden bennünc inditatott jó gondolatoc. Ellent mond itt az emberi okofság, és azt tartya, hogy Nem illic az Istenre mindenhatóságához, hogy ő egy naprol mátra, és egy dolgarol mátra lépnéc ez világ teremtésében. Illyen maga hittül mér az emberi okaság itilni és urtalyozni, miglen az hitec engedelme alá nem haytatic, és annac nyugodalmába ranullya magát boczátni, az mellyre minket megemlekeztet és megint az heredic napnac megülléfi és megfienteléfi. Ez illyen rendiben pedig az Isten dolgainac, mindeneknec előtte jól meg kell gondolni az Istenre Atyai fierelemét, az emberi nemzethöz, hogy Adam ot addig nem teremtötte, mig nem előfiert ez világot minden féle jóckal és gazdagságockal bevfegeffen bétöltötte és megékefiötte. Mert ha őtet teremtven, az ürés pusfta, és gyümölcszelen földre helyhezette volna, és ha néki életet adott volna, minekelőtte

világosság lenne, úgy tettzetett volna, mintha nem elégge viselt volna fűksége szerint gondot reá. Mivelhogy azért előfer az napot holdat, és czillagokat az ő folyásokkal az embernek javára és hasnára renddel terem-tötte. Az földetis, az vizet, és az élető eget mindenféle állatokkal és ma-darackal gazdagon béröltötte, és hogy annakelőtte, az földből minden-féle gyümölcsöket nevelt és hozott, az mellyekből embereknek és bar-moknac elég eledelc lenne: tehát mint egy jó gondviselő forgalmatos há-zi gazda, az ő házára és czeledire sive szerint gondot viselt, és ezzel az ő czu-dálatos jóvóltát mi hozzánc gazdagon és bővségesen megmutatta. Hogy-ha azért kiki mind, ez dolgokat, az mellyeket én czac rövideden emlétec meg, nagyobb figyelmetésséggel meggondollya és meg hannya veti, nyilván megrapafiallya és veszi észébe, hogy az Moses bizonyos és hivséges tanúja és hirdetője volt legyen az egy igaz Istennéc, és az minden dolgocterem-tőjénec. Elhalgatom itt azt, az melyről egykevéssé ez előtt tanúságot töttem, hogy az Moses az Istennec nem czac pusztá állattýárol szóljon, ha-nem az ő öröcké való Bölcseségétis, és sient Lelkétis megírja minékünc és előnkbe adgya, hogy mi semmi más istent magunknac ne álmodozzunc, annac kivőle, az ki abban az ő kinyomott ábrázattýában akar megésmert-etni.

3. Minckelőtte pedig én az embernek természetiről tellyeslebben és bővségesben kezdenéc szólni, az Angyalokrol kell valamit itten közbe e-legyíteni: Mert noha Moses, az köz népnec egyigyű elmejekhöz sábván magát, mayd semmi egyéb dolgait az Istennec nem sámlállya nevezet se-rint elő az teremtéfnec historiajában, hanem czac az mellyeket ez mai na-ponis simeinckel látunc: de ugyan mégis, midőn ofrán az Angyalokat I-sten sölgaínac nevezi, könnyen kihozhattýuc abból, hogy az legyen nek-iec terem-tőjőc, az kinec az ő czelekedeteckel és sölgalattýockal enge-delmesséc, és alája vadnac vettetvén. Noha azért Moses az közenséges soka-snác és módnac folyása szerint sölván, az Angyalokat nem mingyárt em-liri meg az elkezdésben az Istennec egyeb teremtett dolgai között, nem tilt azért ezzel senki minket attul el, hogy mi nyilván és világosan azt meg-ne jelentenőc az mit az trás söllyel egyébűtt azokrol nyilván tanit. Mert ha mi az Istent az ő dolgáiból akarjuc megésmerni, tehát ez főb és nemesse-gesb dolgokat, tudniillic az Angyalokat semmiképpen nem kell által söl-köllennőc és ki hagynunc. Annakelőtte ez tückelye az Keresztýeni tu-dománnac, sőt te völgésőknec meghamisításárais igen fűkséges. Az An-gyali természetnec fő méltósága sőt embereknek simeket úgy megvesztöt-te és megvakítottá, hogy azt alítottá legyen, hogy azokon nagy bősűfűsag ésnéc, hogy ha az őc az egy Istennec birodalma alá vetternénc, és az közön-séges

séges engedelmségnec rendi alá hozattatnác és rekefíretnénc mint az egyéb teremtett állatoc. Es innét lott hogy ember nekíec istenséget tulaydonított. Illyenképpen támadott elő Manichausis az őtet köve-tőckel, az ki azt költötte, hogy két elkezdő avagy terem-tőji vadnac minden dolgoknac, tudniillic az Isten és az őrdög. Es az jó dolgoknac és teremtett állatoknac terem-tését az Istennec; az gonof dolgoknac pedig és gonof teremtett állatoknac terem-tését az őrdőgnec tulaydonította. Hogyha azért mi ez bolond és dihős gondolattal az mi siveinket meghad-nőc köteleztetni és hálóztatni, tehát az Isten ettől ez ő diczőségétől, hogy ő egyedül teremtette ez világot, és minden benne valókat, megfoztatnéc. Mert mivelhogy az Istennec ninczen sájtátab tulaydonsága, mint az őrdö-cké valóság, és az ő magátul való volta, annakokaért az őrdögöt Istenné-téké valóság, az ki ő neki illyen tulaydonságot mernecc engedni; hogy ő őrdöcké való és magátul való legyen. Hová maradna továbbá az Istennec mindenhatósága, hogyha ember az őrdőgnec illy hatalmat tulaydonítana, hogy ő az Istennec ő véle ellenkező akarattýa és hatalma ellenis, ugyan véghez vinne mindent, az mi neki tettezénec? Az melly egy fundamento-moc pedig az Manichéusoknac, tudniillic, hogy bűn és méltatlan volna, va-lami gonof dolognac és gonof teremtett állatnac terem-tését az Istennec tulaydonítani, ez az Keresztýén igaz hitből semmit el nem sákaft, meg sem sérti azt semmiképpen: az melly Keresztýén igaz hit meg né engedi azt, sem helyén né hadgya, hogy ez egész világon, minden teremtett dolgok között valami olly gonof volna, az melly kezdetbē ollyan gonof sá és elfordultá teréttett volna. Mivelhogy sem az őrdőgnec, sem az embernek gonof sá-ga, czalárd sága és lator sága ninczen az természetűl, hanem tulaydonkép-pen róla sölván, az természetnec meg romlasából sármazic. Nemis terem-tett az Isten kezdetben semmit, az mibē ő mind az ő bölcseséget és mind igaságát meg né ésmertette volna és meg né mutatta volna. Annakokaert hogy ember ez Manichéusoc elfordult költéséket megelőzze, tehát az mi elmeinknec fellyeb kell emelkedni, hogy nem az mennyire az mi simeinc látnac. Az mint hogy egyenlő az igasággal, hogy sime ennek meggondo-lattýából, az Niceai Symbolumban, holott az Isten minden dolgoknac te-rétőjénec mondatic, az láthatatlan dolgokrol nyilván sággal kinyomott és ki fejezett emlékezett vagyon. Mindazáltal az Angyalokrol való tückel-nec megmagyarátýában sörgalmatos leséc azon, hogy az módot köves-sém, az mellyet az Isten ir előnkben, tudniillic, hogy fellyeb ne tudakoz-zunc, hanem czac az mennyire jó és hasznos, hogy az Olvasó, az hitnec egyi-gyűségétől hiába való elme czavargatásra el ne vonyattáséc. Es bizonyara mivelhogy az s. Lélec minket mindenkoron czac arra tanit az mi fűkséges

és hasznos: egyéb dolgokat pedig az mellyec nem sokat építtenc, avagy rellységgel elhalgat, avagy igen röviden és czac kevelsé említ meg, hát az illic mi hozzánk is, hogy oró mest ne tudgyuc azokat, az mellyeket tudnunc minékunc nem fiükség és nem hasznos.

4. Es bizonyára minden kétség és viszálykodás kivól kell annacté-
etni, hogy az Angyaloc mivelhogy Ittenc az ő paranczibá valo eljárásra,
rédeh fölái, ő terétört állatiis legyenec. Az időről pedig és rédről, az mel-
lybē az Angyaloc terétrenec, villógast és háborut indítani, nem volna in-
káb kinyés keménynyakuság, hogy né mint illédő Keresztényi fiorgalma-
toság? Lám elő befelli Moles, hogy az mieny és az föld mindē ő seregivel
hat napō volt elvégeztelve: mi fiükség azért ittē, hogy ember magát nyug-
hatatlákodo kérdéseckel farsássa és gyötörje azō, hanyadic napō, terétör-
te legyē az Ittē, az czillagzatoc és planetac kivól, az tōb mēnyi és elrōytōtt
seregetis? Hogy pedig befédet ne nyuysac, gondollyuc meg azt, hogy mi
nékunc it, az mint egyebüttis az mi Keresztény Religionknac egész tūdo-
mányábā, meg kellyē az mértékletességnc és értelmességnc imez regula-
ját tartanūc, hogy mi az elrōytett titkos dolgokrol, külömbet se fiollyuc se
értsūnc, tudakozni se kíványūc, hanē egyedül czac az mi az Isten igejében
mi nékunc megjelētētōtt: Másodfiōr, hogy midōn mi az Irást olvassuc, czac
azokat az dolgokat gōdollyuc jól és figyelmetessē meg, és azokban marad-
gyunc meg, az mellyek épületre és megjobbulásra fiolgnac, és ne adgyuc
magūkat hasfontalā dolgokról való nyughatatlā gondolatokra és tudako-
zásra. Es mivelhogy az Isten minket nem az czudas felōtēb valo gondos,
és hasfontalan kérdésekben, hanem az alhatatos istenességben, az ő fiēt ne-
vénc felelmében, az igaz hitben fiēttségben és igazságban, akart tanitatni
és tudōsokká tenni, annakokaért czac azokat tartsuc miis leg fōb bölcze-
ségnc, és ezē nyugodgyunc meg mindē időben. Annakokaert ha igazán
akarunc bölczelkēdni, békēt kell hadnūc az olly hasfontalan kérdéseknc,
az mellyeket hivolkodo emberek az Angyaloknac természetekrōl, rédek-
rōl, és sokságokrol avagy fiāmokrol az Ittē igéjenélkül forgatnac elő. Jól
tudom bizonyára hogy fokban az illyen dolgokra sokkal nagyob kivanság-
gal esnec, és azokbā inkāb gyōnyōrkōdnec, hogy nem az ollyanokban, az
mellyec az minden napi dologbā forognac. De maga nem kell minékunc
imez igaz ősvēnt fięgyenlenūc, az mellyet nékunc Christus mutatott és e-
lōnkbc adott, hogy abban járjūc, hanēha ugyā fięgyenlūnc ő tanitványinac
kēni és tartatni. Ugy lesē őstān, hogy mi egyedül az ő Schola mesterségē-
vel elégedgyunc meg, és az hijában való fiēlyellēzzegō gondolatoknac, az
mellyektūl ő minket eltilt, né czac békēt hagyunc, hanē azonokat ugyan
tálluc és ifonyodgyunc tōlōc. Né tagadhattyā jollehet fiēnki, hog amaz
Dienes,

Gen. 2. v. 1.

Dienes, akar az kivōlt legyen, az ő könyvébē, mellyec neve CŒLESTIS
HIERARCHIA, az az, mennyei fiēt Uraság, soc dolgokat elméfiēn és eles
értelémel hozott elő, és disputált meg, de ha ember jól meghánnya veti, esfé-
be veheti, hogy annakis nagyob rése merō azon czaczogás. Nem az pe-
dig tifiēti és tzišlyā az Theologusnac, és igaz Tanitōnac, hogy ő uy és czu-
dās czaczogással gyōnyōrkōdtesse az embereknc fiūlōket, hanem hogy
igaz, bizonyos és hasznos dolgokat tanitson, az mellyec által az emberek-
nc fiūveket és lelkec esmérētū felemellye és megerōsitse. Mikor pedig te
azt az könyvet olvasod, nem gondolhatfi egyebet, hanem hogy az az em-
ber czac minap esset le az égből, és nem azt az mit tanult, hanem az mit fiē-
mével látott, azt befelli elő. Az fiēt Pal Apastal pedig, az ki mind az har-
madic égi felragattatott volt, nem czac ollyakat avagy azokhoz hasonlo-
kat nem befelli, hanem inkāb bizonyitottais azt, hogy soha czac egy em-
beris azokat az mennyei dolgokat meg nem befelli, és ki nem mond-
hatná, az mellyeket ő látott. Annakokaert mi azt az hamissan diczērt cza-
czogō bölczesēget utāra boczássuc, és az fiēt Irásnac egyigyū tudományā-
ból gondollyuc meg azt, mit akarjon az Ur hogy mi az ő Angyali felōl
megtudgyunc.

5. Hogy az Angyaloc mennyei Lelkec legyenec, kiknec tifiēckel és
fiolgalattyockal az Ittē ellyē, az tōlle el vegezert dolgoknac véghez vitelē-
ben, az olvastatic fiēlyel imitt amott az fiēt Irásban: az honnēt ez nevetis
vōttēc, hogy Angyaloknac, az az kōveteknc és postáknac neveztesnec:
azért hogy az Isten vélec ugy él mint ő postáival, midōn magát az embe-
reknc meg akarja jelenteni. Az tōb nevōkis ő nékiec az mellyekkel
neveztetnec hasonló okokból tulaydonitattanac. Az mint neveztetnec
Tabori seregnec, azért, mert mikēppen az darabantoc és katonác és fiol-
galo emberc az ő fejedelmec kōrnyūl állanac, az onképpē vadnac ő kis je-
len az Isten elōtt, az ő diczōfelségēnc kijelētésēre, és tifiēteles ékefiēsē-
re, és mint az virezec az ő Hadnagyoknac záfiōjāra és hadi jegyeire jól gor-
dot tartnac, és olly kéfiēc annak paranczolattyānac véghez vitelēre, hogy
mihelt czac intendis nékiec, legottan hamarsággal az dologhoz fognac,
vagy immāris hozzá fogtanac és abban forgolōdnac. Illyen formān és
illyenkēpūēn irjāc meg az Istenec kirālyi fiēkit az fiēt Profeták, jelent-
ven ezzel az ő nagy nevēt és nagysāgos diczōségēt. Kivāltkēppen Da-
niel profeta, midōn mond: hogy ezerfiēr valo ezere, és tiz ezerfiēr
valo tiz ezere állottanac az Isten elōtt, midōn ő az ő itelō fiēkiben felūlt.
Mivelhogy pedig az Ur az ő Kezēnc hatalmāt és erejēt az Angyaloc által
czudalatosn ki mutatya és megesmereti, innēt erōknc neveztet-
nec, és miert hogy ő az ő Czafari birodalmāt és kirālyi hatalmāt ez

2. Cor. 11. v. 2

Dan. 7. v. 10.

Col. 1. v. 10.

Eph. 1. v. 21. világon azoc által viseli főlgálttya, innét mondatnac hol Fejedelemségnek, néha Hatalmasságoknak, megismét Uraságoknak. Utolsó mivel hogy az Isten diczőségének ülése nem nemüképpen ő benne, vagy ő raytoc vagyon, ez okért Királyi székeknek is neveztetne. Noha ez utolsó rúckelről én semmi bizonyost kiadni nem akaroc, mert az előbbi magyarázatoc finte olly illendoc, avagy még illendőbbekis. De ezeket elhagyván, rudnunc kell azt, hogy az előbbeni nevekel az fient Lélek gyakorta él az Irásban, jelentvén és diczervén minékünc azoc által az Angyaloknak méltóságokat és tisteket. Mert nem méltó hogy ember az Istenec illy fő esközeit diczértlen hadgya, az mellyec által az Isten az ő jelen vótkát kiváltképpen főkta megjelenteni és megmutatni. Sőt Isteneknek is nem egyfét neveztetne, miért hogy őc az Istenséget az ő tistoc által mint egy Tükörben némely kiváltképpen való módon minékünc kiábrázoltyac és semünc eleibe adgyac. Mert noha nekem ez nem tettic vissta, az régi könyvirokban, hogy őc az Irásnac az helyeit, az hol előfámláltatic, hogy az Istenec Angyala, Abrahamnac, Jacobnac és Molesnac és az töb Atyáknac megjelent, ugy magyarázzac hogy az az Angyal az Christus volt legyen. Mindazáltal gyakorta az teremtet Angyaloknak, midon mindnyájokról vagyon az emlékezet, ez név tulajdonitatic. Neis czudallya ezt senki. Mert ha az Fejedelmeknek és egyéb fő Uraságoknak ez nagyságos tistetet, és név adatic, hogy Istenec hívattassanac, azért hogy az Istenec, ki az legfelségsb király és bíró, vicáriusi és helytartoi az ő Tistökben. Sockal nagyob és értékesb oka vagyon azért, hogy az Angyaloc így neveztesse, az kikben az Istent diczőségnek fenysége sockalis hatalmasban és bővségsben ki tündöklie, hogy nem mint az emberekben és ez világi Fejedelmekben.

6 Az mi pedig az mi vigasztalásunkra, és hitünknek erőssítésére kiváltképpé főlgál, azt tanittya és forgattya az fient Irás legkemenyebben és valóságosban, tudniillie hogy az Angyaloc, czelédes gazdái, Sáfari, ostogatoí, és főlgái legyenec az Isten ajándékinac, és mi hozzác emberekhez való jótémenyinec. Azért befelli az Irás, hogy az Angyaloc mi vigyázóinc, kic vigyáznac az mi idvőségünkért és bodogságunkért, őrizne minket és otalmaznac, az mi utainkat igazgattyac, minket azokon őrizne, és reanc gondot viselne, hogy semmi gonos raytunc ne eséc. Esezec az közönségs mondásoc, mellyec előber Christusra az anya fient Egyháznac fejére, őstán minden hiekreis tartoznac: Paranczolt te felöled az ő Angyalinac, hogy tégedet megőrizzenec minden te uraidban, az ő kezekben hordoznac téged, hogy meg ne üsséd az te lábaidat az kőben. Ismet, Az Istenec Angyala táborat jár az ötet feloc környül, és megmenti azokat

azokat az veszedelemből. Ez által azért megjelent az Isten, hogy ő azoknac megőrizését és megotalmazását, az kiket ő megőriz otalmaz, az Angyalokra bizza, és azoknac paranczolja. Illyen módon vigasztallya az Istenec Angyala az Agárt, midon az, az ő affonyátul az Sárátul futna, és megparanczolja neki hogy ismetlen az ő affonyához békellyec. Abraham azt igiri az ő főlgájanc, hogy az Urnac Angyala léfien nekic kiserője, és őtet vezérteni fogja az utban. Jaacob midon Ephraimot és Manasét áldaná, azt kéri, hogy őket az Urnac Angyala, az melly őtet minden gonostul megfabadította, áldgya meg. Azonképpen egy Angyal volt az Istentől rendeltetve, hogy az, az Izraélitac sátorit és Taborat megőriznéje. Es valamennyifér az Isten azt az ő népét, az ellenségnek kezéből megakarna fabadítani, mindenkor az Angyaloc főlgálttya által támasztott embereket, kic által az ő népének ellenségén bosút állott. Ecképpen főlgáltanac végezetre az Angyaloc Christusnac, (hogy töb példát elő ne hozzunc) minekutánna az pusztában megkiserőtt volna. Véle vóltanac az kértben is az ő kiserves somoruságanc megfienvedésében. Az affonyi állapotoknak az ő feltamadását, és az tanitványoknak az ő diczőségés eljövételét az utolsó napra, megjelentöttéc és meghirdettéc. Annakokéért hogy ez ő tisteket az mi megőriztetesünkben jól és hiven véghez vihesséc és eltölthesséc, hadakoznac miérettünc az őrdög ellen, és minden mi ellenségünc ellen, és az Istenec bosfűját megálltyac azokon az kic minket háborgatnac. Az mint olvasuc, az Istenec egy Angyalaról, hogy az Jerusálem városat az megfállástul megfabadítaná, az Assyriabeli Királynac Táborában főz nyoltzvan öt ezer embert vágott le egy éyel.

7. Továbbá hogyha külön minden hívó embernek az Istentől kiváltképpen való tulajdon Angyala legyené rendelve, az melly őtet megőrizze, azt én nem merném mondani bizonyosképpen. Bizonyára midon Daniel az Perfiac Angyaláról, és az Görögoc Angyaláról emlékezie, eléggé láttatic azt jelenteni, hogy az orfágoknak és tartományoknak bizonyos tulajdon Angyaloc legyenec gondviselőjül és tistartójul rédeltetve. Christus ő magais midon azt mondgya, hogy az gyermekeknek angyalai, mindenkoron látttyac az ő Attyoknak fient mennyekben, arra tanit, hogy azoknac bizonyos angyaloc legyen rendeltetve, hogy az oknac, az kic ő reájoc bizattattac, idvőségekre gondot tartsanac. Nem tudom pedig, hogy ha innét ember azt itelhesséc és állathasséc, hogy külön minden embernek tulajdon gondviselő angyala legyen. De azt bizonynyal kell embernek tartani, hogy nem egyedül czac egy angyal visellen közzülünc kirekire gondot, hanem mindnyájan az Angyaloc egyenlőképpen vigyázzanac mireanc és az mi idvőségünkre. Mert ez minden Angyalokrol egyarant mondatie,

Luc. 16. 23.

2. Reg. 16.
v. 17.

A. G. 12. v. 15.

hogy őc inkább örülne egy bűnösnek megtérésén, hogy nem kilentzven kilentz igazakon, az mellyec az igazságban megmaradtanac. Es töb Angyalokrolis mondatic, hogy az Lázarnac Lelkét az Abraham kebelében vittéc legyen. Szent Eliseus nem hijába mutat az ő fogájának annyi tüzes fekereket és lovagokat, az mellyec kiválképpen czac az ő reája való gondvifelékre voltac rendeltetve. Egyetlen egy mondas vagy on, az melly világosban lattatic az többinél bizonyítani, hogy kinckinek tulaydon angyla legyen rendeltetve. Mert midön Sz. Peter, minekutánna az tömlötzből az Angyal által kivitetött volna, és annac háznac araját zörgetné, az mellyben az Atyafiac és az gyülekezet együtt voltac, és pedig nem gondolharnac, snemis hihetné, hogy Peter volna, azt mondottac, hogy az ő Angyla volna. Ugy tetteznéc mintha ez ő nékie az közönséges sokasbolés vélemből jutott volna e fekkbe hogy minden hív embernek bizonyos angyla, ugy mint vezérloje és igazgatoja rendeltetve legyen. Noha ember erreis azt felelhetné, hogy ez nem áll abban ellét, hogy ezen akar melly egy angyal ért sünc az többi közzül, az melly nec akkor az Isté megparáczolta legyen, hogy Péterre gondot vifellyen, és őtet az tömlötzből kifabaditsa: és hogy mindazonáltal ugyan nem mindékor egyedül czac azon egy angyal volt legye az ő örizoje és otalmazója: Az mint finte hogy az köznép költi, hogy az éberek közzül kineckinek két angyla, egy jó és egy gonof adotott legyen, mayd ugmint valami két egymással ellenköző istenec. De nem méltó hogy felötéb farafhuc magunkat ez dolognac fel udakozásában, az melly et meg tudni nem olly igen használatos. Mert ha ki azzal meg nem elégefic, hogy az egéfc ményei seregec ő nékie vigyázói, és hogy rea, és az ő idvőségére gondott vifel nec, és azon vigyáznac; nem látom mi haszna jöne abbolki hogy azt értené, hogy ő nékie egy tulaydon örizo angyla redeltetött. Az kic pedig az Istennec ez arjai gondvifelését; az mélyel, kirekire közzülünc gondot vifel, czac egy Angyalra értic és magyarázzac, az oc mind önnön magokon, és mind az Keresztényen Anya fent Egyháznac minden tagain nagy boshut és méltatláságot tefinec. Mintha minekünc az ményei seregnec nagy fiamtalan soksági az mi segedelmünkre és otalonunkra hijaba igértettek volna, az kiktől mindenünnen környülvetettven és erősfittetven, anniyval bátorságosban viaskodhasunc.

8. Az oc pedig, az kic az Angyaloknac fiamokat és rendeket meric meg summálni és meghatározni, am meglátriac minemü fundamentomoc legyen. Meg valloim jollehet, Hogy az Mihály, az Daniel profetánál nagy Fejedelem nec, és az Judas Apasztálnál Archangelusnac, avagy Fejedelem Angyalnac mondatic: és hogy Szent Pális azt mondgya, hogy Archangyal legyen, az ki az utolsó napon az trombitát fuja, és az által az embereket az

Iteletre

Iteletre citállya: De kiczoda bizonyithattya innét meg, miczoda tistele-tesbsege legyen egy Angyalnac az másik felött, és miczoda jegy által különböztetése meg egyic az másiktól, ismet, melly helyeket és tisteket birjon és igaz gasson mindenic? Mert ez két angyali nevekis, Michael, és Gabriel, az mellyec az fent Irásban vadnac, harmadic az Raphael az Tobias historiájában, ha hozzá akarod adni, az ő magyarázattyoc ferint, egyedül czac az mi vékony értelmünkre és erőtlenségünkre nézve, látatnac az Angyaloknac tulaydonitattaknac lenni. Az mi pedig az Angyaloknac fiamát illeti, az Christus fájából hallyc, hogy foc Legioc, azaz, sokfor Math. 26. v. 53. Dan. 7. v. 10. valo Har ezers nyoltz házac: és az Daniel profetától, hogy az oc Sóc Myriades azaz, sokfor valo Tizezeren Legyenec. Az Eliséus fogájais, foc tellyes feker Angyalokat látott: kiválképpen pedig az Angyaloknac megfiamlalhatatlan nagy seregeket ez mutattya meg, hogy az Irás mondgya felölöc, hogy miképpen őc tábor járjanac az Isten felöc környül. For- Pál. 34. v. 8. májoc felöl pedig és ábrázattyoc felöl bizonydolog, hogy az Lelkek nec femmi testi formájoc és ábrázattyoc ninczen: mindazáltal az Szent irás az Angyalokat, az mi értelmünk nec mértéke ferint, nem öknélkül adgya farnyas Cherubimoc, és Seraphimoc által mi előnkben, hogy mi né kérelkegyünc abban, hogy minden időben mihelt fükség leend, egy fempillantásban olly kimondhatatlan hirtelenséggel nekünc segedelmünkre jelen legyenec, mintha az villamas jöne le az égből, és az által a fokott gyorsfag és ferényseg által azon fempillantásban ez földön nálunc termenec. Ha melly kérdése, ezeken kívül az mellyeket megmutattunc, mind az két tizickelről előforditattathatnanc, bizonyyal tartsuc azt, hogy az oc közzé az titkok közzé tartozzanac, az mellyek nec tellyesféges megjelentéle az utolsó napra halafrafséc. Megemlekezzünc annak okaért arra, hogy mint örizkedhesünc jobban mind az feletté gondos kerdeződéstül, és mind az fohásban valo vakmero bátor- kodástól.

9. Mindazáltal ez tizickelt, az mellyet némelly nyughatatlan ember ec kétesé akarnac tenni, bizonyosnac és igaznac tartsa az ember, hogy tudni illic az Angyaloc fogáló Lelkek legyenec, kik nec foglaltattyoc az Isten él az öveinec megotalmazásában, és az mellyec által mind az ő jó réteményit ofogattya az emberec közőt, és mind egyéb dolgaitis véghez vifü. Jollehet régenten az Saduceuloc ez hamis vélekedesben voltanac, hogy az Angyalokon femmi egyéb nem értetné és jelentetné, hanem avagy czac az indulatoc, az mellyeket az Isten indit az emberecben, avagy pedig az ő erejének megjelentése az mellyet ő napfényre hoz és meglattat. De en nec az esefordultságnac, annyi fent Irásbeli

bizonságot mondanac ellene, hogy czudálatos dolog, mint fényvedhetne legyen ember ez goromba tudatlanságot az Izrael népek között? Merthogy itt uyjonan elő ne hozzam az Iráfnac előb előfamlált helyeit, mint az holott, sőt ezer és sőt legio Angyalokról legyen emlékezet: midőn felőlőc az mondati, hogy örülne: hól megbefeltetic, hogy őc az hiveket kezeken hordozzác, és hogy az ő Lelkeket az öröc nyugodalomban visic, hogy őc az mennyei Atyánac finét láttyác, és többec efféléc, az mellyekből nyilvánással és hatalmassán rekeztetic és megerősítettic, hogy az Angyaloc lelkec legyenec, az mellyeknec magokban még álló, femely ferint való állattyoc legyen, vadnak még több bizonságokis. Mert az mit Sz. István és Sz. Palmóndanac, hogy az Törvény az Angyaloknac keze által adatott: és Christufis mód, hogy az válastottac, az halálból való feltámadás után, az Angyalokhoz hasonlóc lefnec: hogy az utólso itéletnec napját még az Angyaloc sem tudgyác; hogy akkoron eljövend az fent Angyalokkal, ezeket akar ember mint tekerje és cigázzais, de mégis ugyan úgy kell érteni az mint oda fel megmondattott. Hasonlatosképpen Szent Pális midőn Timotheust az Christus előtt és az ő válastott Angyalic előtt kénferitené, hogy megtartsa az paranczolatokat, az mellyeket ő adott nékie, nem sőt czac valami kiváltképpen való munkalkodásokról, és ferény indulatokról, a vagy állatnélkül való ihléfeokról, hanem valóságos és bizonyos állatya ferint való lelkeket jelentazzal. Az mi az Sidokhoz írt Levelben vagy on meg írvais, hogy az Christus fellyeb valóvalótt az Angyaloknál, hogy azoknac ez világnac kereksege nem vettetött alá, hogy az Christus nem azoknac terméseteket, hanem az mi termésetünket vörte fel magára, meg nem állhatna egyébképpen, igaz sem lehetne külömben, hogyha azoc bodog és idvőséges lelkec nem volnának, az kik höz ez ilyen hasonlító sőt ilendőc lehetnénc. Es bizonyára ez levélnec autora és mestere ő maga világoon megmagyarazza magát, midőn ő az hiveknec Lelkeket, és az Sz. Angyalokat egy fersmind az Istennec orfágában helyezettic. Annak felőtte az mondatokis, az mellyeket előb béhoztunc, tudni illic, hogy az gyermekec angyalic mindenkor láttyác az Istennec finét, hogy az ő segedelmec által oralmaztatunc, hogy őc az mi idvőségünken és bodogságunkon örülne, hogy az Istennec fokságu kegyelmén az ő Keresztien anyafent Egyházához, czudálkozna, és Christusnac az ő Fejök nec alája adatván vadnac, ez mondatoc, mondom, hogy egyébképpen igazán nem értethetnec, hanem így, hogy ez Lelkec magokban magalló Lelkec legyenec. Ide tartozic az is, hogy őc az régi fent Atyáknac olly gyakorta emberi ábrázatban megjelentene, az ockal állottanac, sőt még azoktul állásrais bé fogadtattanac. Es Christus ön magais Angyalnac neveztetic az ő elsőségéért, az melly

Akt. 7. v. 53.
Gal. 3. v. 19.
Matth. 22. v.
30. & c. 24.
v. 37.
Matt. 25. v. 31.
Luc. 9. v. 26.
1. Tim. 5. v. 21.

Heb. 1. v. 4.
& 2. v. 16.

Heb. 12. v.
22.

Malac. 3. v. 3.

az melly elsősege önéki minden angyaloc és emberec felött arra nézveis vagy on, az mennyiben ő az Isten között és mik közöttunc emberec között közbenjáró. Ezeket így akarám rövideden megemliteni az egyigyűek nec őrizetökre, az Istentelenec seregénec bolond és utalatos gondolattyoc ellen, mellyec sőt fáz estendöckel ez előtt az Satantól inditattanac, és még mostanis gyakorra, mint az konkoly felnevednec.

10. Ez tizikkelben az vagy on még hátra, hogy mi az babonáságot előzzüc meg és vejüc hátra, az melly többire innét sőt ott elő máskalni, midőn ember azt mondgya, hogy minékünc az Angyaloc szolgálattya által adatnac mindeféle jók. Mert mingyarást arra rohan az emberi okosság, hogy azt alitsa, hogy ne lehessen olly nagy tíftecség; az mellyel őket ne kellene tíftecsenie. Így léfen ostan, hogy azok a dolgok, az mellyek egyedül czac az Istent és az Christust illetic, az Angyaloknac tulaydonítasának. Az mint láttyuc, hogy az Christusnac tíftecsége sőt fáz estendöckül fogva, innét sőt képpen meg volt homályosítva, midőn ember az Angyalokat véghetetlen diczerecskel, az Isten igejénec fundamentománélkül, felötteb diczérné, és magasztalna. Es alég vagy on egy idösb és régieb vétecs ennél az töb vétecs között, az mellyec ellen mi ez mostani idöben czatázunc. Mivelhogy megtettic, hogy Szent Pál Apasztanakis nagy hartza és czatája volt némelleyeckel, az kic az Angyalokat elannyira felmagasztalták, hogy az Christust megaláznác és közel az ockal mayd ugyan egy állapotba helheztenéjéc. Innét vagy on hogy olly nagy forgalmatosságal üzze azt, az Colosse vátosba írott Levelében, hogy az Christust nem czac minden angyaloknál fellyeb valónac kellyen tartani, hanem hogy azoknakis minden javoknac eredetnec és kezdetnec: Hogy mi, ötér elhagyvan, magunkat az Angyalokhoz ne fordítanóc, az mellyec ő magoknakis nem lehetnec elégséges jóc, hanem okis mindeneket, az miéc vagy on, finte, azon kütföböl meritic, az mellyből miis merittyüc. Bizonyára mivelhogy az Istenség nec fényessége ő benec tündöcklic, igen hamar meglefen az, hogy mi az megrettenesből és meggondolatlan czudálkozásból előttec lecsünc és őket imadgyuc és ostan mindeneket nékiec tulaydonitsunc, az miéc senkit egyebet nem illetnec, hanem czac az egy Istent. Az mellyet Szent János az Christus Jelenfegiben, meg vall hogy ő rayta meg esett legyen: de aztis mingyarást hozzá téfi, hogy ő néki illy felelet adatott; meg lásd, hogy azt ne mivelde, mett te sőt lga társod vagy oc, az Istent imadgyad.

Col. 1. v. 16.
v. 20.

Apoc. 19. v.
10.

11. Ez veszedelmes ferenczélkedéstül pedig úgy őrizkedhetünc

könnyen meg, hogyha meggondoljuk, miért sokta legyen az Isten, az Angyaloc által inkább hogy nem ő magában, azoknac szolgálattyonélkül az ő hatalmát megmutatni, az hiveknek idvőségeket segiteni, és az ő Kegyelmenec ajándékit és jóvótát azokkal közleni. Ezt bizonyára nem czelekefi búkségnek kéferítéséből, mintha az Angyaloknélkül el nem lehetne: Mert valamennyi szer őnéki tetrtic, vesztegleni hadgya az Angyalokat, és őnnön maga azoknac szolgálattyonélkül véghez vísi dolgát, czac egyetlen egy intéskével vagy szempillantásal: ily távol vagyon attul, hogy ő néki az Angyaloc Segedelmére volnának az ő dolgának könyebítésére, mintha az egyedül ő magának nehéz szabás kezdené lenni. Annakokaért midőn ő Angyal által él az ő dolgában, azt az mi vigasztalásunkra miveli, és a mi erőtlenségünknek felfegítésére, hogy minékünc ugyan semmiből ne legyen fogyatkozás, azokból az minékünc szolgálac és használatosoc, az mi hűveinknek avagy jó remésségre való felemelésére, avagy pedig abban való megerősítésre. Megkel-lene jollehet bővségesen elégednünk ez egy tzigellyel, hogy az Úr minékünc azt igéri: Hogy ő az mi megotalmazonc. De midőn látjuk, hogy illy soc és külömbkülömb veszedelmeckel, annyi sokféle sérelmeckel és ostorockal, illy fámtalan soc ellenséggel megfállattatnunc elnyomattatnunc és környülvétettettüncc: az lehetne néha az melly gyenge és felemes emberec mi vagyunc, hogy mi eltelnünk rettegéssel és resketéssel, avagy pedig az kérség miatt elis bádgyadnánk és tellyességgel lerohanánk, hogyha az Úr Isten, neminemüképpen, nem az mi goromba értelmüncc, kised mértéküncc serint jelentené meg és adná ézenüncc az ő kegyelménec jelen voltat. Ez azért az óka, hogy nem czac megigéri minékünc hogy gondunkat víseli, hanem hogy ő néki fámtalan soc darabanti és szolgális vadnac, az kiknek ő megparanczolta hogy mi mellettüncc legyenec, az mi idvösségünkre gondot tartsanac, és azt elősegélyec: és hogy mi minden veszedelemnek kivállotte legyüncc helyhezetteve, valamiglen miaz ő oralmockal vagyunc megkeritven és megöriztetven, akarminemü serenczétlenség, és akar melly nagy inség tamadna és indulnais. Megvallom bizonyára, hogy igen víssa fordult nem jószág ez bennüncc, hogy mi az Isten oralmának bizonyos és változhatatlan megigéreti után, félyel ideftova nézdegelüncc és kakuczalunc, honnan érkezzéc segedelmüncc. Mivelhogy pedig az Úr Isten az ő nagy kegyes felidségéből, és jó akaró vóltából, ez mi gyarlóságunkat és romlásunkat akarja gyamolítani és orvosolni, nem kell az ő nagy jótéményit megvetnünk és semminec tartanunc. Ez dolognac fép példaját la-

ját látjuk az Szent Eliseus Profeta inasában: az melly midőn látná, hogy az Hegy az Syriaiaknac feregeitül környöskörnyül fogatott volna, és hogy semmi hely és résnem maradott volna, az hova ember életinec mentességére faladhatna, elfakad itt az felelemnek és rottegésnek miatra mind híve batotsága, mintha immár mind ő s' mind az ő Ura oda volna. Ott kért az Eliseus profeta az Urat, hogy ez inasnac hemeit megnyitná, és az mindgyarást látja az egész hegyet tüzes fekereckel és lovackal rackván rakva lenni: Tudniillic az Angyaloknac nagy sűröséges feregével, az mellyec ötet az Profetával egyetemben őriznéjéc. Holott azért ez látás által megerősítetött volna, hívet veszen is meg, és az ellenséget remüetlen megvethette, az mellyet látvan az előtt czac nem holt meg féltében.

12. Annakokaért valami az Szent Angyaloknac szolgálattyonélrol és tistekről mondatc, mindent arra igazitsunc, hogy mi bennüncc minden kérelkedés meggyözzettéséc és eltöröltéséc, és az mi remésségüncc az Istenben, hova tovább, mind inkább inkább megerősítéséc: Mivelhogy ez Segedelmec az Angyaloknac az Istentül minékünc arra fereztetött és rendeltetött, hogy mi az ellenségeknek fokságától nagy feregeitől meg ne rettenyüncc, mintha azoc, ő nálánál és az ő segedelménél hatalmatsabbac volnának, hanem Szent Eliseusnac imez mondásához folyamodgyunc, Hogy, sokkal többben vadnac mi velüncc, hogy nem mi ellenüncc. Melly nagy értetlenség és víssa fordultság volna azért az, hogyha mi az Angyaloc által az Istentől elvonyattatnánk, holott hísem arra teremtettéc és rendeltettéc azoc az Istentől, hogy minékünc megmutatsác azt, melly közzel és keszen legyen minékünc az Istennec oralma és segedelmec? Ugy vonnának pedig oc minket el az Istentől, hogyha mincket nem mindgyarást által uton, és mint egy kézen fogván vezétnének ő hozzája, hogy ötet tartanó egyedül segedelmünknek, ötet hívnoc segítségre, és ötet magaztálnoc. Ismét, hogyha miazokat nem hínte úgy mint ő Kezeinec tartanóc, kic semmi dologhoz nem fognac, hanem czac az mellyre őtőle intetnec és inditatnac. Ismét, Hogy há oc minket nem az egy Közbenjáró Christushoz igazitanának, és annál minket úgy meg nem tartanának, hogy mi tellyességgel magunkat ő rea biznóc, egyedül czac ő hozza ragazkodnánk, czac ő benne nyugodnánk meg, egyedül ötet keresnóc, és egyedül czac ő benne bátorsággal és békeséggel élnenc, és ő tőle bővséggel elégüncc lenne. Mert az mi az Jaacob látásában megiratic, annac tellyességgel bé kell az mi hűveinkben és elménkbe

gyökerezni, és abban alhatatossan megmaradni, Hogy tudniillik az Angyaloc menyből aláállyanac az emberkhöz, és azoktól ismet felmennye-
nec mennyekben az Laytorján, az melly ez földről mind az égig felér, és az mellyre az Seregeknek Ura könyöklie ottfen az égben. Melly által az jelentetic, hogy mi egyedül czac az Christusnac éretünc való könyör-
gése által jutunc arra, hogy minekünc az Angyaloc szolgállyanac, az mint onnön maga bizonyitya ez igeckel: Ennekutánna megláttatoc az e-
get megnyilatkozni, és az Istenec Angyalit fel menni és leállani az em-
bernek Fián, Szent Janos Evangeliomanac első refében, 52. versében. Annakokaert az Abraham szolgálais, noha az Angyalnac őrizetiben és otalmában ajánlatott volna, mindazáltal ugyan nem imádgya azért, hogy ő vele volna, hanem midőn bizonyosá lott volna abban, hogy ő az Angyalra bízott volna, az Ur Istenec imádkozic, és azon könyör-
rög, hogy az Isten az ő Urához Abrahamhoz nyuytsa és mutassa irtal-
maságot. Mert miképpen hogy az Isten az Angyalokat, nem azért ren-
deli az ő hatalmának és jóvöltának szolgálivá, hogy az ő dicőseget vélec közöllye: azonképpen minékünkis nem azért igéri az ő, azoc által való segedelmét, hogy mi az mi bizodalunkat ő közötté és azoc köz-
zött megostuc, és így egy résfent az Angyalokban, másrésfent pedig az I-
stenben bizzunc. Annakokaert béket hadgyunc az *Platonica Philosophia* nac, az melly azt tanitya, hogy az Angyaloc által kellyen embernek az I-
stenhöz való menetelt keresni, és azoknac kellyen könyörgenünc, ho-
gy oc minékünc az Ur Istentől annyival job kedvet nyerjenec, és ő min-
ket annál hamaréb megsegítsen. Melly hitvány tévölgést az babonás és fe-
löttéb forgalmatoskodo emberec, elcitol fogva igyekeztéc az mi Keres-
tyen religionc, és Isteni tisteleünc közzé egyeliteni, és az mellett béhoz-
ni, és ezen fändékban, némelly azokhoz hasonloc még cz mainaponis meg
akarnac maradni.

13. Az mit pedig az Irás az gonof Angyalokrol avagy az ördögök-
krol tanit, az mayd mind arra hajol, hogy mi forgalmatosoc legyünc és gon-
dot visellyünc arra, hogy mint őrizkedgyünc meg az jó alnokságoctól, cza-
lárságoctól, intselkedésektől és gonof fändékoctól: és őstán magunkat
olly fegyverekkel kéfsünc fel, az mellyecelég erőfsec és hathatoc legye-
nec ez hatalmas, iszonyu és kegyetlen ellenségnek meggyözésére, megve-
résére és elüzésére. Mert midőn az Satan neveztetic ez világ Istenec és
Fejedelmec, erős fegyveres nec, olly Lélek nec, melly nec az éltető égen
legyen hatalma, és abban uralkodgyéc, ordito oroflánnac, és egyéb effé-
lék nec mondatic: ott ez Mondásoc és megiratásoc, sohavá nem egyebüvé,
hanem

Gen. 24. v. 7.

Vide Plato-
nem in Epi-
nomide, &
Cealyo.

hanem czac erre igazitatanac, hogy mi annyival gondvifelőbbec és vigyá-
zóbbac legyünc, és az Satan ellen valo hartzolásrais annál kéfsületesbec és
alkolmatosbac legyünc. Az melly néha nyilván való és világos beféd-
delis megemlertic és megjelentetic. Mert minekutánna fent Peter meg-
mondotta, hogy az ördög környüljárjon, és keressen kit ő bényelhesen:
mindgyárt ez intést téfi hozzája; hogy mi annac hit által erőssen ellene ál-
lyunc. Es fent Pal minekutánna megintett volna, hogy minékünc nem
testel és verrel volna hartzunc, hanem az éltető ég nec fejedelmeivel, az ha-
talmaságokkal, kic az fetetségekben uralkodnac, és az gonofságos lelkec-
kel, azonnal ezt paranczollya utánna, hogy az Istenec minden fegyverét és
fegyverderekeit felöltözzünc, az mellyec ez vesedelmes hartznac megviva-
sára elég erőfsec és vastagoc legyenc. Annakokaert miis mindeneket
arra igazitunc, és ugy rendellyünc, hogy minékutánna idejen meglegyünc
intertvén, hogy az ellenség minden órában és minden fempillantásban
reánc vigyáz, és bizonyára olly ellenség, az melly merefséggel legbatorsá-
gosb, etovel leghatalmasb mesterséggel legálnokab, forgalmatosfaggal és
gyorsasággal legferenyeb, mindenféle hadi kéfsülettel legbövlködöb, az
hadi es viadali tudományban legtudosb; mi tehát restségből és lassuságból
ne hadgyuc magunkat elnyomattatni, hanem ellenben az mi fiveinket fel-
ferkentsünc felemellyünc és felgerjessünc, és keményen és alhatatossan meg-
maradgyunc az ellenség ellen valo viadalban és annac rontásában. Es
mivelhogy ez viadalnac ninczen egyéb vége, hanem az halál, annakokaert
egymást biztassuc és intsuc az alhatatofs végiglen való megmaradásra. Ki-
váltképpen pedig, mivelhogy jól értyünc és tudgyuc erőtelenségünket és
alkolmatlanságunkat, az Ur Istenec segedelemert füntelen könyörög-
jünc, és semmihez különbben ne kezdgyünc, hanem czac ugy, hogy mi
tellyeséggel ő reá bizzuc magunkat. Mivelhogy egyedül czac az ő ke-
zében és hatalmában vagyon, mindaz, hogy tanaczor és erőt, fegyvert és
bátor fiveit adgyon, és mind azoc kal való forgolodásra és élésre megröt-
tenthetetlen elmét és okofságot engedgyen.

14. Hogy pedig ez viadalra inkább felinditassunc és kéferitesünc,
meghirdeti minékünc az fent Irás, hogy nem czac egy vagy kettő, hanem
nagy sereggel és taborral legyenc az gonof ellenségeg, az kic mi ellenünc
czatáznac és hadakoznac. Mert Maria Magdalenáról az mondatic, hogy
ő hét ördögöktől sabaditott meg, az mellyektől ő megületött volt: és
Christus ön maga mondgya, hogy ez fokoit dolog legyen, hogy ha te az
ördög nec, az melly te belöled egy fer kivettetött, uyjonan ismet helt adf,
az őstán más hét lelkeket vesen melléje, az mellyek gonofbac ő nálánal,
és ismet az ő ürefs házába, és előbbeni lako helyére térjen és bémennyen.

Marc. 16.
vers. 19.
Matth. 12.
vers. 43.

Sőt meg vagy jrvá, hogy egyedül csak egy ember, egy egész LEGIO ördögötül, az az, soe ezer ördögötül volt megfálva és megölve.

Luc. 8. v. 30.

Ez által azért azt tanuljuc, hogy minékünc fámlálhatatlan nagy fereg ellenséggel kellyen hadakoznunc: hogy őket úgy meg ne velsünc, mintha csak kevesen volnának, és nekünc nem sokat áthatnának: és hogy az ellenec való viadalra annyival lassúbac lennenc: avagy pedig azt se gondolnóc, hogy egy ideig minékünc tölóc valami nyugodalom és bekeség engedtetic, nagy resten és horryogdogalva aluddogalnanc, és az vefedelemmel nem gondolnanc. Hogy pedig gyakorta fámafert csak egy Satan avagy ördög emlegetic, meg kell tudnunc hogy az által jelenrésécaz ő Fejedelemsége és Hamisága, az melly az Igaságnac orfágával ellenkezie. Mert mikent az Anya Szent Egyháznac és az Szeneknec társaságának feje az Christus: azonképpen amott az Istenteleneknec egész ferége, sőt az egész Istentelenség, az ő Fejedelmével az ördöggel egyetemben megiratic és kiabráztatic, az melly ottogyon az ő birodalmát és uraságát forgattyá és viseli. Az melly formán Christus szól: Menyetec eltiátkozottac, az ördöc tüzre, az melly megkéfítetött az ördögnek és az ő Angyalinac.

Matth. 25.
verf. 41.

15. Es ezis gerjekken és inditlon minket az minduntalan és fúntelen való viadalra az ördög ellen, hogy ő mindenütt az fent Irásban az Istennel és mivelünc ellenkezőnec mendatic. Mertha az isten tisztességére fivünc ferint vagy gondunc, az mint méltánis kellene lenni, tehát minden erőnczel kell az ellen tusakodnunc, az ki azt minden erejével igyekezie eltörteni. Hogy ha kéfiec vagyunc az Christus orfágát otalmazni, az minthogy fükseg olly elmével lennunc, hogyha Keresztynec akarunc lenni, fúntelen és megbékeltlen kell minékünc az ellen hadakoznunc, az ki eskütt ellensége az Christus orfágának és annac romlására mindenképpen igyekezie. Visontag hogy ha az mi magunk idvőségére valami gondunc vagyon, tehát sem bekeséget, sem ideig való frigyet azzal ne velsünc, az ki az mi idvőségünkre fúntelen oláldodic, hogy minket adtul megfofthasson. Illyen ellenségnek neveztetic pedig ő, és így irattatic ő meg, Mozes első Könyvénc harmadic részében, holott ő az embert attul az engedelmeiségtől, az mellyel Istennec tartozott, elvonta, hogy mind az Istent megfofhaná az néki illendő tisztiségtől, mind pedig az embert ő magát ördöc vefedelembe tafitanája. Es az Evangelistakis illyen formán irjac meg őtet, á hol őtet ellenségnek nevezic, és felôle azt mondgyac, hogy ő konkolt hintsen az buza közibe, az ördöc élet jó maguánac megvefítésére. Egy summában, az mit Christus önnön maga áffelől bizonyit, hogy az kezdetül fogva gyilkos és hazug

Matth. 13.
verf. 28.

Ioh. 8. v. 44.

volt legyen, azt vefünc fűnkbe minden ő dolgaiban. Mert merő hazugsággal czatáz az Isten igazsága ellen. Merő fetétséggel homályosítja meg az világságot; Merő azon tévölgésszel fuzi és kötelezi meg az embereknec fivüket, merő iregységet gyűlöséget indit az oc között, mindenütt csak azon versöngést és háborgalokat támaszt, arra igazitván mindeneket, hogy ő az Istennec orfágát felforgassa, és az embereket magával egyetemben ördöc vefedelembe sillyesse és buritsa. Ebből azért nyilván vagyon, hogy ő néki termifeti ferint, visfáfordultnac gántolnac, gonosfágnac és hamisfágnac kellyen lenni. Mert bizonyára tellyességgel nagy gonosfágnac kell az olly elmében lenni, az melly magát mindeneftül fogva arra adgya, hogy az Istennec tisztességét és az embereknec idvőségét femmivé tegye. Ezent bizonyitgya Szent Iános is az ő Levelében, midön így ir, hogy az ördög kezdetül fogva vétkezic: Mert azon azt érti, hogy az kezdője, vezére, és alczmestere legyen minden gonosfágnac és hamisfágnac.

1. Ioh. 3. v. 8.

16. Mivelhogy pedig az Istentől volt teremtetven, megtudgyuc azért és megemlekezzünc arról, hogy ő az illyen gonosfágot, az mellyet mondunc lenni annac természetiben, nem vötte az teremtésben, hanem az ő magatulydon elfordultságatul, és vefött völtából találta. Mert valami kárhözartolság ő benne vagyon, azt ő mind az ő büne által, és az Istentől elfakadála által találta és ferzette magának. Mellyről minket az fent Irás azért int és emlekeztet meg, hogy valamimódon azt alitván, mintha az Istentől teremtetött volna illyenné, az Istennec azt ne tulaydonitsuc, az mi ő néki tellyességgel ellene vagyon. Azért mondgya Christus, hogy az ördög az ő magából szól, valamikor hazugságot szól: ennek okátis hozzá téfi; tudniillic, hogy ő az igazságban meg nem állott és maradott legyen. Midön pedig azt mondgya hogy az Satan az igazságban meg nem állott, bizonyára értenünc adgya azt, hogy ő az igazságban volt legyen. Es az hol őtet az hazugságnac Attyánac nevezi, ezzel azt vefi el tőle, hogy ő azt az vétet az Istennec ne tulaydonitsa, az mellynec önnön maga volt oka és kezdője. Noha pedig ez rövideden és nem olly igen világon mondatott, mindazáltal elégséges arra, és elég értelemmelis vagyon mondva, hogy az Istennec diczfelsége ez által minden ragalmazástul és gyalazattul megmenteséc. Es mi hasnunc benne, hogy ha többet, avagy ez meg mondott okokon kívül, más vegreis tudnanc valamit az ördögoc felől? Nemellyec az ellen agyarkodnac, hogy az szent Irás töb helyeken és bővségesben, meg nem befelli rendel és különkülön, azt az ő eseteket, annac okat, módgyát, idejét, és nevét miczoda vétet volt legyen, egyéb környülállással egyetemben. Mivelhogy pedig az, mireanc nem néz, így volt job, hogy ha hól minden-

denestől fogva el ne halgattasékis, de ugyan czac rövideden emlitesék meg. Mert ez tzigkelyre sem méltó, és az fient Léleknek isteni meltságához sem illic, hogy ő hasfontalan historiával, minden épületnélkül az emberec felötéb való gondolattját legeltesse és gyönyörködtesse. Es láttuoc hogy az Ur Istennec ez vólt legyen kiváltképpen való fiándéka, hogy semmit az ő isteni jelenségiben ne tanitana, az mit mi az mi épületünkre nem tanulhatnanc. Annakokaert hogy hasfontalan dologban sokáig ne kesedelmezzünc, elegendyünc meg azzal, hogy mi ezt rövidedön az ördögöc természetü felől tudgyuc, hogy az ő teremtetéseknek kezdetiben őc az Istennec jo Angyali vóltanac: De őstán az ő esetec által magokat megrontottác és megvesztöttéc, és egyebeknekis, ugymint az embereknec, veszedelemre okoc és esiközöc löttene. Ez réfeczkét mivelhogy megtudni hasznos vólna, nyilván és világoson tanittyác az Apastaloc, Peter és Judás. Az Angyaloknac, ugymondnac őc, az kic vétkeztenec és az ő eredet ferint való kezdeteket meg nem tartottác, hanem az ő sayátlakohelyöket elhártác, az Isten nem kedvezött. Es midön fient válastott Angyalokat nevez, minden kétségnélkül elhalgatással jelenti itt azt, hogy némelly Angyaloc nem válastottác, hanem megvetöttéc legyene.

17. Az mi pedig az egyenlenséget és viadalt illeti, az mellyet, mondunc, hogy az Satan forgat és gyakorol az Isten ellen, azt minékünc ugy kell értenünc, hogy mindazáltal ez fundamentum megmozdithatlanul helyén maradjon, hogy az Satan tellyeséggel semmit nem czelekedhetic és véghöz nem vihet, hanem czac az mit az Isten az ő Tanácából és akarattából néki megenged. Mert olvassuc az fient Job historiájában és lött dolgaiban, hogy ő az Urnac eleibe járul annac paranczolattjánac vételére, de ugyan mégis semmit nem mér, nemis czelekedhetic semmit, hanemha előfer az Istentől szabadságot és hatalmat nyer. Azonképpen, midön az bálvanyozo Achab kiraly meczalattatnéc, megigéri az ördög, hogy ő hazug Lélec léfien minden ő profetáinac fájokban: és midön ő az Urul elboczáttatic, azt czelekefí, és meczallya az Profetákat az Királlyal egyetembe. Es ennekokaertis mondatic az Urnac gonof Lelkéne, az melly az Saul gyötrené, azért hogy ő általa, ugymint ostor által, büntette nec az Istentelen királnac bünei. Es másutt az vagon megirva, hogy az Egyptombélic mindenféle czapásokkal verettette nec és ostoroztattanac az Istentől az gonof Angyaloc által. Ez kiváltképpen való példából állattya és bizonyittya fient Pál közönségeffen, hogy az hitleneknek megvakitása és megkeményítése Isten dolga legyen, noha az előtt azt az Satan czelekedetünc nevezte. Nyilván vagon azért, hogy az Satan az Isten hatalma alá vagon vetterve, és azt ugy vezeti, hogy czac tekintetbéli

2. Pet. 2. v. 4.
Iudz. v. 6.
1. Tim. 2.
vers. 21.

Job. 1. v. 6. &
6. v. 1.
1. Reg. 22.
vers. 20.

1. Sam. 16. v.
14. & 18. v. 10.
Pfal. 78. v. 49.

2. Theff. 1.
vers. 11.

béli intésénekis engedni kellyen. Továbbá midön azt mendgyuc, hogy az Satan az Isten ellen tulakodic, és hogy az ő dolgai ellenkezzenec az Isten dolgaival, egyfermind aztis értyücs mondgyuc, hogy ez tulakodás és ellenkedés nem léfien az Istennec megengedésénélkül. Nem fölloc itt most az ördög nec akarattjáról sem fiándékáról, hanem czac az véghöz viteliről. Mert mivelhogy az ördög természetü ferint gonof indulatü, semmiképpen nem haylando az Isten akarattjához való engedelmességre, hanem az ő gonof indulatitü, és álnokságos természetitü tellyeséggel elragadtatic, és ellenkedésre es kemény nyakuságra haytatic. Annakokaert ön magatul vagon ez és az ő elfordult gonofságatü, hogy az Isten ellen nagy kivánsággal és fiántfiándéckal ellenkezzéc és tulakodgyéc. Ez ő gonofsága által inditatic és haytatic arra, hogy olly dolgokat igyekezzéc czelekedni, az mellyeket alit hogy leginkab ellene legyene az Istennec. Mivelhogy pedig ötet az Isten az ő hatalmanc zabolája és lantza által megkörözte, megbékozta és fogságra vetötte, egyedül czac azt viheti véghöz, az mi az Istentől néki megengedtetic, és illyenképpen az ő Teremtő Istennec ebben engednie kell, vagy akarja vagy nem: mert ő néki abban kell fölglálni az miben Isten akarja.

18. Immár pedig, mivelhogy az Isten, az tistátalan Lelkeket ideftova üzi, az mint ő nékitettzic, ugy enyegeti mindazáltal ez ő birodalmát és igazgatását, hogy az oc az ő viadallyockal az hiveket gyakorollyác és ostorozzac, soc álnoksággal az oc ellen inczelkedgyene, kegyetlen ostromlásokkal forgalmaztatnac, hadakozással nyomorgásác, és gyakorta farsáfác és bádgyafác, kesergeséc, rettegeteséc, és néha keményen, megis sebesiteséc, de soha meg ne gyözheséc és el se nyomhasác. Es ellenbé pedig hogy őc az Istenteleneket tellyeséggel magoc alá veséc, el ragadgyác, azoknac testekben és lelkekben uralkodgyanac, és az ockal mindé bünre és fertelmességre, mint tulaydon rabjockal gonoful éllene. Az mi pedig illeti az hiveket, mivelhogy ez ellenségtül nyughatatlanitnac, annakokaert hallyác imez és ehöz hasonlo inrest: Ne adgyatoc helt az ördög nec. Ismet, az ti elléségetec az ördög környüljár mint az ordito oroflány, és keres kit bényellyé, ennek keményé ellene állatoc az hitben. Ez hartzról módgya és megvallya önnön maga f. Pál, hogy attól meg nem menekedett, és né volt tölle szabadsága, midön art irja, hogy az kevéség nec elnyommaftására az Sátánac Angyala orvofságul adatott legyéc az ő testébe, hogy az által ő megaláztatnéc. Ez gyakorlás azértan és hartz az Istennec minden, fiaival köz. Mivelhogy pedig imez igéret, hogy az Satannac feje megtapodtaséc, Christusra és mindé ő tagaira közönségeffen tartozic, tagadom annakokaert hogy az hivec az Satantul valaha meggyözettethetnénc, és elnyomattat-

Eph. 4. v. 27.
1. Pet. 5. v. 8.
2. Cor. 12.
vers. 7.

Gen. 3. v. 14.

hatnának. Megróttenec jollehet gyakorta, de nem ájulnac el olly igen, hogy ismét meg ne pihennének és éllednének, és az viadala ujjonnan meg ne erősitennének. Megesnec néha az uy ütésnec ereje által, de ismét felemelkednec: megfőbefitennec, de nem halálosán. Végezetre munkálódnac és hartzolnac az ő életeknec minden idejében, de ugy, hogy végre győzödelmet vegyenec. Mert tudgyuc azt, hogy David király, az Istenec igaz bősűállásából és büntetéséből, az Satannac egy ideig körme közé és hatalmába adatott volt, hogy annac indításából és kíséréséből az népet megfámlálná. Es f. Pális nem híjába hadgya helyén azoknál, az kic néha az őrdögncet tőriben akadvan megfogattanac volt, az bűnőc boczányának reménségét. Annakokaért azon f. Apastal másutt aztis megjelenti, hogy az előb behozott ígéretec, ez életben, holott hartzolni kell, kezdetnec el, és ostan az hartz és viadal után tellyesednec el: így fől azért: Az békeségncet Istene pedig, rövid idő múlva, az Satant megrontya az ti lábaitoc alatt. Az mi fejünkben az Christusban, ez győzödelem immáris bétellyesedett: mert ez világ fejedelmének semmi hatalma nem volt ő rayta: Mi bennünc pedig, kic ő tagai vagyunc, czac rész sērint tettic az meg: de mindenestől fogva eltellyesedic, midőn mi az mi testünkncet letétele után, az melly sērint mi még az erőtelenségncet alája vettétvén vagyunc, a Szent lélekncet erejével tellyesec lesűnc. Illyen módon, az hol az Christusnac oisága elinditatie és felállattatie, az Satan az ő hatalmával leromol és leescic; az mint

2. Sam. 24. vers. 1.

Rom. 16. vers. 20.

Luc. 10. v. 18.

Luc. 11. v. 21.

Urunc ő maga mondgya; Láram az Satant mint az villámást az égből leescni: Mert ez felelettel megerősitti azt, az mit az Apastaloc az ő prädikálásoknac erejéről és munkálkodásáról beszélttenec. Ismet, midőn ez világnac Fejedelme az ő Palotáját birja, békeségben vagyon mindene az mivel bir: Midőn pedig nálánál erősebb jövend reája, ő kivettetic. Es ez végre győzte meg Christus az ő halála által az Satant, az kinél volt az halál birodalma, és minden ő hadi sērgē ellen győzödelmet vött, hogy azoc az ő anya sēnt egyházának ne ártassanac, ezen kívül rontya és megtapodgya azokat minden sēmpillantásban. Mert a melly nagy az mi erőtlenségünc, és melly dihoskodó az őrdögncet ereje, mint alhatnanc mi meg czac egy sēmpillantásigis az ő sokféle és sűntelen valo reancütése és ostromlása ellen, hogyha magunkat az mi Fejedelmünkncet győzödelmével nem vigasztalnóc és abban nem bizakodnanc? Annakokaért nem engedi az Isten azt meg az Sattanac, hogy az hívekncet Lelkeken uralkodgyec, hanem czac az istenteleneket és hitetleneket adgya annac birtokaban és uraságába, az mellyeket nem méltoztat arra, hogy az ő nyájaj közzé fámlálnája. Mert meg vagyon irván ő róla, hogy ő ez világot békeségben és minden ellenemondásnelkül birja, miglen

ő az

ő az Christustol ki nem üzettetic: Ismet, hogy ő megvakit minden embereket, az kic nem hisnec az Evangeliomnac. Ismet, hogy ő az ő dolgait gyakorollya az engedetlen és keménynyaku fiakban: méltánis pedig: mert minden istentelenec edényei az Isten haragjánac. Annakokaért kinc adarnának illendőbben és ki alá vettetenec méltábban, mint az alá, az ki sēolgája az Isteni bősűállásnac? Végezetre igazán mondatie azoc fől, hogy oc az ő őrdög atyoktul vadnac: mert az miképpen az hívek azon elmeretnec Isten fiainnac lenni, hogy oc az Istenec ábrázattját viselic, azonképpen amazokis az Satannac képeről, az mellyre verettettec és vetemedtenec, az őrdögncet tulaydon fiainnac tartatnac.

19. Miképpen pedig oda fellyeb, az Angyaloktul valo philosophiai hazugezáczo gást megvetettic: az melly azt tanittya, hogy az Angyaloc, nem egybec, hanem czac az Istenül valo ihléséc és jó indulatoc az emberekncet sivekben, azonképpen ittis azoknac tevőlgéseket kell meghamissitanunc és rontanunc, az kic azt czevegic, hogy az őrdögoc semmic nem egybec, hanem czac gonosf kíséréséc és zurzavar gondolatoc, az mellyec az mi testünkncet inditatnac mi bennünc. Azt pedig annyival rövideb beszéddel megczelekedhettyuc, hogy erről a dologtul sēc elég világos bizonságinc vadnac az Szent írásban. Elő-

2. Cor. 4. vers. 4.
Eph. 2. v. 2.
Rom. 9. 22.

Iob. 8. v. 44.
1 Ioh. 3. vers. 43.

Ioh. 7. v. 44.
Ioh. 3. v. 19.

Ioh. 3. v. 8.
Iud. vers. 9.

Iob. 1. v. 6. &
2. v. 1.

fer midőn oc tisztátalan Lelkekncet, és elhasonlott Angyaloknac nevezetnec, az mellyec az ő eredetiktől és kezdetben valo igalságoktul elszakadtac, ott ez nevec eléggé és világoson kinyomjác és kimutartyác, hogy oc nem indulatoc és kíséréséc legyenec az emberekncet sivekben és elmejekben, hanem sockal inkább, és igazán, az mint nevezetnec olly Lelkec avagy elméc legyenec, az kikncet okoságoc és értelmec vagyon. Hasonlatosképpen holott az Istenec fia, és az őrdögncet fia, mind Christustol, és mind f. Janostul egymás ellenébe tartatnac, nem de nem alkolmatlan egybehasonlitas volnác ez, hogy ha ez őrdögige, egyebet semmit nem, hanem czac gonosf indulatokat és gonosf gondolatokat jegyzene? Es Szent Iános még valami értelmesbetis tesfen hozzá, ezt mondván, hogy az őrdög kezdetül fogva vétkezic. Azonképpen midőn Iudásis az Mihaly Angyalnac az őrdöggel valo hartzát hozza bē, bizonyára ott az jó Angyalnac, gonosf elhasonlott Angyalt tesfen elenebe. Mellyel eggyez azis, az mi az f. Iob historiájában olvastatic, hogy az Satan az Istenec Szent Angyalival és fiaival az Isten eleiben állott. De imez helyec legvilágosabbac, az mellyec az büntetéseket emlētice meg, az mellyeket oc érezni kezdnc az Istenec itéletiből, és kíváltképpen az halottaknac feltámadásakor kezdenec ostan valóban meg-

Matth. 8. v. 29. Matth. 25. v. 41. 2 Pet. 2. v. 4. zenie. Az mellyről ő magoc kialtnac az őrdögöc: Te Davidnac fia, miért jöttél elidő előtt, minket gyötrenie? Ismet: Mond Christus, menyetec el átkozottac az őrdöc tüzre, az melly megkésítetött az őrdögöc, és az ő Angyalinac. Ismet. Hogyha ő nem kedvezett az ő fayát Angyalinac: hanem azokat megkötözven lántzockal, alávetötte és tafitotta, az ferétségbe, hogy az őrdöc kârhozatra megtartassanac, &c. Melly bolond befédec volnánac pedig ezec, hogy az őrdögöc őrdöc iteltre rendeltettec legyenec, hogy nékiec őrdöc tüz kesítetött, hogy immáris gyötrettenec és kínoztatnac az Christusnac diczósége által, hogyha tellyességgel semmi őrdögöc nem volnánac? Mivelhogy pedig erről nem foc disputatio kívánatic azoknál, kik az Isten igejenec hífnec; amaz hasonlatlan eselyösködöknel pedig, az kiknec uylágnál semmi egyéb nem tettzic, az sient Irásnac bizonságival igen keveset avagy ugyan semmit nem használ ember: ugy aránzom hogy véghöz vittem azt az mire sándékom volt, tudni illic, hogy az Isten felő hívec kesülve és felfegyverkedve legyenec, ez ilyen dihtöködő eselyöségéc ellen, az mellyeckel némelly nyughatatlan emberec magokat, és egyéb egyigyü embereket meghaboritnac és megtevelyitenec. Munkára méltó dolog volt pedig ez tzielnekis megemlítése, hogy azoc, az kic ez tévelgással megvannac köteleztetve, azt alitván, hogy ninczen semmi ellenségeg, ne lennéne annyiyal gondviseletlenbec és restebbec az őrdög ellen valo állásra és azockal valo hártzra.

20. Ezenközben pedig, hátra hagyván már az lathatatlan dolgokat, ne restellyüc ez ssep és ékesleges czudanézésre épített házban, az Istenec lathato és jelenvalo dolgainac illendö meg szemlélésevel magunkat isteni félelem sferint gyönyörködtenünc. Mert sfinite ez, (az mint másutt megemlítettüc) hanem az legföbbis, de az természetnecrendi sferint, az első rész és tanuság az Kereszten hitben, hogy meggondollyuc azt, hogy minden dologc az mellyeket látunc, akar mi melly felé forditukis ssemeinket, azoc mind Isten dolgai legyenec: és egy sfermind isteni felelem sferint megis gondollyuc és megesehmellyüc, mi végre és minemü hasonra legyenec mind azoc az Istentől teremtettve. Annakokaert hogy mi az igaz hitnec általa meg foghassüc és bevehesüc azt, az mit nekünc az Isten felől meg tudnunc hasznalatos, igen sükséges, hogy mindeneknekclötte meggondollyuc ez világ teremtésénec historiajat, az mint az Moses által rövideden megiratott és megmagyaráztatott, és annakutanna ostant foc sient emberec által, ugy mint kivalképpen sient Basilius, és s. Ambros által bővsegeffen és világoson kimagyaráztatott. Ebből az historiából megtanullyuc azt, hogy az Isten az ő Igejenec és Lelkenec hatalma által, mennyet és földet semmiből teremtötte. és innét minden fele

elő

elő állatokat, minden egyéb élettelen dolgockal együtt kihozott, és a mindenféle dolgoknac samlálhatatlan nagy sokságú seréget, czudalatos és gyönyöröséges rendekbe foglalta és megválasztotta, minden fele nembe kivalképpen valo tulaydon természetet plantalt, minden renden valo dolgoknac tulaydon tisteket és külön valo sfolgalattyokat tulaydonította, mindennec illendö és alkalmas helyetadta és bizonyos rendben és állapotban rendelt mindét: és mivelhogy azoc mind el muládöc, és az romlandoságnac alája vettetenec, hogy mindazáltal ugy viselt arra gondot hogy minden neme az teremtett dolgoknac; mind az ltelét napig, az ő természetit és nemét megtartsa és előbeléb plantallya. Es hogy ennekokaert némelly teremtett dolgokat titkosképpen taplallyon és eltartson, azokhoz hasonloknc; magoktul valo saporítására és az ő nemeknec megtartására eröltött legyen bé: hogy az ő fogyásokkal tellyességgel el ne mullyanac, és az ő nemeknec vége ne sskadgyon. Annakokaert az mennyet és a földet mindenféle dolgoknac az mennél fellyeb lehetett, tellyeséges bevseggével, ssep különbözéssel és ékeséggel, nem különbben mint egy drága és ssepséges esközöckel és sfer sfermockal bővelkedö nagy öreg fenyes házat, czudalatosképpen megékesítött legyen. Végezetre és utolstör formálván és teremtven az embert, és ötöt illy drága fenyeséggel és ssepséggel, és illy foc és jeles nagy ajándékival olly diczóségesen megékesítven és megne-messitven, minden ő dolgai között legbölcsegeseb és ekeseb mesteri munkát czinalt és mutatott meg. Mivelhogy pedig nem az sándékom, hogy az világ teremtésénec historiajat samlallyam élő és megmagyarázzam, legyetrelég azert itt mint egy által menetelben ez kevésnec rövideden előhozása és megemlítése. Mert fockal job, az mint imént megintettem az Kereszten olvasókat, hogy az Mosesből és egyebekből, az kic az világteremtésénec historiajat híven és sfergalmatosán feljegyzettéc, és irásokban útannochattac, ennec tellyessé és bővségesb értelmét vegyéc.

21. Hová nézzen pedig az Isten dolgainac meggondolattya, és melly tzielta kellyen igazitani, nem sükség bővségesben megforgatni: mivelhogy ez kérdés másutt nagy rést immár meg feytetött, és az mennyire ez mostani sándékunc kívánnya, keves igéckel elintéztethetic. Es bizonyára hogyha ember méltósága sferint akarná kimagyarázni melly kimödhatatlan nagy bölcsege, hatalma és jóvöltá latta ssec és tündöklyéc az Istenec ez világnac mesterféges teremtésében, és egybe foglalásában, semmi befédnec nem találatnec olly fenyesége, és sfollásnac ékesége, az melly ez felséges nagy értékes dolgot felérhesse. Ninczenis kétség abban, hogy azt akarja az Isten, hogy mi ez ő dolgainac meggondolattyaiban és megese-

méllésében süntelen foglalatosok legyünc és fáradozzünc? Hogy midőn az ő bölcseségének, igazságának, jóvóltánának, és hatalmának megmérhetetlen nagy gazdagságát, minden ő teremtött dolgaiban, mint egy egyvilágos tükörben megnézzünc, mi azokat nem ugy mint egy fel fémmel, avagy, (hogy így szóllyac) hirtelen elenyéső pillantással mennyünc elrayta: hanem hogy mi ez ilyen gondolatokban sőt ideig legyünc foglalatosoc, és azokban magunkat valóban és nagy forgalmatossággal gyakorollyuc, és azokat mindenkoron ujjabuyjab emlekezettel előhózzuc. Mivelhogy azért mostan az tanulásban vagyunc, illik hogy azokat az dolgokat elhadgyuc, az mellyec hősű bőv befédet kívánnac. Hogy azért röviden sűbni igyekezzem befédemet, megtudgyac azt az Keresztyen olvasóc, hogy akkoron fogtác őc igaz hittel azt meg, és ugy értettec oftan meg, mint legyen az Isten menec és földnec teremtője: Előfct hogy ha őc ez közönséges regulát és mérték sinört követic, hogy őc az nyilván kijelentött jószágokat és erőket, az mellyeket az Isten az ő teremtett dolgaiban mutat és láttat, hálaadatlan sággal meggondolatlanul által nem sűkik, és feledékenyül könyen el nem mulattyac. Annakutanna hogy őc azokat olly igen magoknac foglallyac és tulaydonittyac, hogy innét az ő sűvekben valóban megindítaslanac és gerjedzenec. Az elsőre peldaez, ha meggondollyuc azt, minemü bölcseséges mester nec kellett annac lenni, az ki az égen valo czillagoknac ez sűmlálhatatlan nagy seregét illy mesterféges, gyönyörüséges, külömbéséges és sűrelmetes rendbe hozta, és illy mesterfégesen egymás után helyeztette és foglalta, hogy semmit ember nem gondolhat ollyat, az mi látásra ennél ékefsebb és gyönyörüségesb volna: Az ki némelly czillagokat olly keményen függeztett az ő helyekre, hogy azokbol ki nem mozdulhatnac, hanem mindenkoron azon helyben meg indulhatatlanul megállyanac. Az többinec pedig sűbad menetelt engedett, de ugyhogy az ő nékic rendelt kerületen kívül ne mehesenec: Az ki mindeniknec mozdulasát és futását ugy megmérte és megrendelte, hogy az napokat és az eyjeket, hónapokat, estendöket, és az estendönc ideit megválaszűac és megmértekellyec. Az ki ez külömbsegétis, az napnac, rövidülést és hősűbabulását, az mellyet süntelen látunc sűmeinc kel, illy bizonyos és egyenes menetelbe foglalta és sűabta, hogy semmi rendeletlen abban ne legyen. Illyen képpen is tanullyuc mi az Istent az ő dolgaiban megésmerni, midőn mi az ő mindenható voltát esűnkbe vesűűac abban, hogy ő ez mondhatatlan nagy terhet elviseli, es az égnec ez sebességgel valo környül futását igazgattyac, es ehöz hasonlo több dolgokbol. Mert ez kevés peldác eléggé megmagyarázzac, mi legyen az Istennec erejét az világnac teremtéséből megésmerni. Egyébképpen pedig, ha ez

ha ez egész dolgot, az mint oda fel megmondtam, befédde ki akarnac félelfiteni, annac sem vége sem mondgya nem lehetne: Mivelhogy sünte annyi czuda jelenséget láttyuc az Isten mindenhatóságának, sünte annyi esmertető jegyeit láttyuc az ő Isteni jóvóltánac, és sünte annyi diczőséges jelenséget láttyuc az ő Isteni bölcseségének lenni, az mennyi külömböző és fokféle neveit láttyuc az teremtett dolgoknac, akar azoc nagyoc s'akar pedig kicsinyec legyenec.

22. Immar az vagyon hátra, hogy az másodic réfről sűllyunc, az melly közels járul az hichöz, tudni illic midőn esűnkbe vesűűac és megésmeryuc, hogy az Isten mindeneket minékünc jónkra és idvőségekünc rendelt, és az ő hatalmát és kegyelmességét, mind mimagunkon és mind ez illy sűc és nagy jokon és adományokó megérezzünc, hogy mi azoc által az misűvűnk nec ő hozza való igaz bizodalmará, ő néki igazán valo segítségül hívására, és az ő diczertire, aldására, és sűretetire felszerkenűnc és felvidamulunc. Továbbá hogy az Isten minden dolgokat az emberért teremtett legyen, azt önnön maga az rend által, az mellyet tartott az minden dolgoknac teremtésében világoosan megbizonyította, az mellyről nem sűckal ez előtt emlekezettött töttem. Mert né lött oknélkül, hogy ez világnac teremtés és építését hat napra oftotta: Mivelhogy nem volt volna nehezebb ő néki minden dolgokat és az egész teremtett állatokat légtelylegeseb tökelleteffégekbenc egy sűmpillantásban teremteni, és elvégezni: mint sünte lassan lassan egy dologról az másokra valo lépés által mēni az oknac elvégezésere. Ebben pedig az ő Isteni gondviselését és érettünc való atyai forgalmatossá gát akarta megmutatni és diczertetni, hogy ő az ember nec, minekelötte azt teremtette volna, mindeneket előfct megkésűitett és megfűrtett, valamit látta hogy annac hasznos és idvőséges lenne. Miczoda sűmtelen hálaadatlan sűg volna azért, hogy ha mi még abban akarnac kételkedni, hogy ha az legjóságosb és kegyeségesb Atya visellyene mi reanc gondot, mert halllyuc és láttyuc, hogy ő mi érettünc forgalmatos volt, minekelötte sűletettünc volna: Miczoda nagy Istételő dolog volna ezis, hogy ha mi az kerelkedés és hitelőség által az ő reűketnenc, és forgalmatoskodnanc, hogy minket vala hogy az ő jó volta el ne hagyna az mi sűűségűnkbe, az kic láttyuc, hogy az nekünc, minekelötte sűletettünc volna, mindēnemü jognac nagy bővőségével volt nyilatkozván, és el volt kēfűitvė. Enek felötte halllyuc az Mo-
Gen. I. v. 28.
8 c. 9. v. 2.

tőjének mondgyuc egyfetsmind legottan megis emlekezzünc, hogy minden ő tőlle teremtett dolgoknak kiöfrotgatafa az ő kezében es hatalmában legyen, mi pedig ő fiai vagyunc, kiker ő eltáplálásra és feltartásra hivségebe, orizetibe és otalmában felvött legyen: Hogy mi minden Jókat, egyedül ő tőlle várjuc, és bizonyal remellyuc, hogy foha ő azt nem engedi, hogy mi nekünc azokbol az dolgokbol, az mellyec az mi idvőségünkre fűkségefec, valami fogyatkozáfunc legyen: hogy mi semmiben egyébbe né, hanem czac ő benne vetnóc remenségünket: és hogy mindeneket, valamit mi kívánunc, egyedül czac ő tőle kerjuc és várjuc: és megismerjuc azt, hogy minden dolgoknak hafna és gyümölcze az mellyet mi véfűnc, ő ajándéki és jótéteményi legyenec, és ezt fivbéli hála adáfal meg vallyuc és magafallyuc: Hogy mi ez illy gazdag és bővséges jóknac illy nagy ferlemetes edesége által inditafunc és gerjeftefűnc nagy fogalmatofűsággal és hivséggel ötet tellyes fivből feretnie és tiftelnie.

TIZENÖTÖDIC RESZ.

Mint teremtett legyen az ember; holott az Lélec erejeiről, az Istenec képéről, az Szabad akaratról, és az emberi természetec első és véle teremtett tellyes tökellertes voltáról leszen az tanítás.

Továbbá immár az ember nec teremtéséről kell follanunc: nem czac hogy az, az Istenec minden egyéb dolgai között legnemesseb, láttosb és jelesseb mesteri munkája legyen az ő igafságanac, bölczeségenecc és jovoltánac: hanem hogy az Istenis, mi tölunc, az mint az elkezdésben mondottuc, nyilván és igazan meg nem esmeretetic, hanemha vifontagsággal mi magunkat megismerjuc. Noha pedig ez mimagunknac esmereti kétféle, tudniillie, hogy megtudgyuc, minemükké teremtettünc az első kezdetben, es minemü kezdett lenni az mi állapotunc az Adamnac efeti után (mert nem sokat hafnálna minékünc az mi teremtésünknec tudása, hogy ha ez fomoru romlásban, meg nem esmernóc minemü legyen az mi természetünknec romlott és megrutult volta) mostan mindazáltal az épp és egész természetnec megírásával megelégsűnc. Es bizonyára, minekelotte az ember nec ez nyavalyás állapotára az melly alá most vagy on vettetvén, érkezénec, fűkség elsőben megertenünc minemü volt kezdetben teremtetvén. Mert jól meg kell attul örizkednűnc, hogy midön az ember nec czac az ő természetit ferint valo gonofságot és romlásat jelentenóc rövideden meg, és az véleteretett tellyes tökellerteségét el halgatnóc, hogy ez mondoc, mayd

ollyan-

ollyannac né láttatnéc lenni, mintha mi ezt az ember nec gonofságot és romlotságot, az természet Teremtőjének akarnóc tulaydonítani: Mert az ember nec Istentelensége azt alittyta, hogy neki elég mentsége és otalma vagy on ez finy alatt, midön ő azt elő vetheti, az mi gyarlófog ő benne vagy on, hogy az nemünemüképpen az Istentől jött legyen, semmiképpen nemisfel, midön megfedderic, az Istennel versengeni, és az bünt és vétet, az mellyért méltán vádoltatic, az Istenec tulaydonítani. Es az kic finte akarnánakis láttatni, mintha őc nagyobb beczülettel és isteni felelemmel follánac az Istenről, mindazáltal, ezek is őromest mentegetic az ő gonofságokat az természettel, és nem gondollyac meg, hogy illyenképpen az Ur Istent ő magátis (noha titkos fábafuan) gyalázattal illetic és megfeddic, az mellynec fid almára fordulna, hogyha ember megbizonyithatna, hogy az természetben valami vétet, avagy valami gonofi volna az teremtésre nézve. Annak okaért mivelhogy lattyuc, melly igen igyekezzec az mi tiftünc mindenféle menedék nec és faladafnac keresésere, az mellyeket ilhet ollyanoknak lenni, hogy az oc által az ő gonofságanc oka és vetke valamiképpen masúvá háritathafsec és forditathafsec, ennec ez keresett kényes gonofságnac nagy fogalmatofűsággal eleit kell venni és ellene kell állani. Annak okaért az emberi nemzetnec nyavalyaságáról és romlotságáról ugy kell tractalni és tanítani, hogy minden hátramáfafnac és mentsége faladafnac el kellyen metzteni és töröltetni, és az Istenec Igafságais, az Istentelenc vádolása ellen megotalmaztatséc. Annakutánna aztis meglássuc annac alkolmatos helyén, melly meste legyenec immáran az emberec attul az első tiftaságtul és tekelleteségtul, az mellyel Adam az Istentől volt megajándékozva és megékésitve. Es elsőben ezt jól meg kell ember nec tartani, hogy mivelhogy az ember földből és sárból vétetött és csináltatott, ezzel az kevelség nec fájaba zabola vettetett legyen. Mert semmi nincz illetlenb és bolonddab dolog, mint hogy az oc nagy fűséggel és dicűséggel kerkedgyenec és kevelkedgyenec, az kic nem czac földből valo és sárból csinált haylékokban laknac, hanem ő magok banis réf ferint föld, hamu és por legyenec. Hogy pedig az Isten ez föld edeat nem czac elevnécc csinálta, hanem aztis akarta, hogy halhatatlan Léleknec lenne lakóháza, ebben az Adam méltán és igazán kerkedhetett, az Teremtőnec bővséges adakozo jovoltán.

2. Továbbá, hogy az ember testből és Lélekből állyon, minden vifafavonyáson kivől kellannac lenni. Es az Léleknec igéjén értec halhatatlan, de mindazáltal teremtett dolgot, melly az ember nec nemesseb réf. Ez emberi Lélec Deákul *anima*, de néha mondatic *Spiritusnakis*

Y

Mert noha ez kéregéc, midőn egymás mellett vadnac, jegyzésec ferint különbözne, mindazáltal midőn az Spiritus ige egyedül teteric, ott finte czac annyit tessen mint az Anima Lélec. Mint mikor Salomon mond, midőn ő az haláról szól; hogy az Spiritus Lélec, akkoron ismet az Istenhöz terten, az ki azt ahta. Esmikor Christus az ő Spiritusát Lelkét az Atyának, és Szent István az ő Lelkét Christusnac ajánlya, ott semmit nem értne egyebet, hanem hogy az Isten, minekutánna az Lélec az testnec tömlőtzeből és fogságából kifabadul, annac örök örözje legyen. Az kic pedig abban esely ösködne, hogy az anima Lélec, azért neveztesse Spiritus Léleknec, hogy az, az Istenről az testben öntött Lehellet és erő legyen, de olly az mellyec semmi állattya ne legyen, ezt mondom, hogy igen kába esely öfségne bizonyittya mind ő magában ez dolog és ezen ugy, s' mind pedig az egész Szent Irás. Igaz jollehet, hogy holott az emberec az földhöz felettéb ragadnac, gorombaká és értelenecké lesne: Sőt mivel hogy az világóságnac Attyátul elidegenedte, az ferétséggel ugy megvakultac, hogy azt meg nem gondollyac, hogy őc az halad után ellyene. Mindazáltal ez ferétségnac az világóság nem oltatott ugy el, hogy néha őket az halhatatlanságnac valami gondolattya ne találna és ne érlelné. Bizonyára az Lelki esmeret, az melly válastást téven az jó és gonof között, az Isten itéletihöz hayt és hajol, kétségnélkül valo jele az Lélec halhatatlanságnac. Mert az állatnélkül valo pusztá indulat miképpen verekedhetné által mind az Isten itelősékéig, és az ő bünei miatt magát mint retgettethetne? Mert hissem nem fél az test, az Lelki büntetéstül, hanem ez czac az Léleknec tulaydonsága: Következik innét hogy magában megállósága legyen. Ezt az Istenec esmeretis eléggé megmutattya és megbizonyittya, hogy az Lelkec, az mellyec ez világon fellyül emelkedne, halhatatlanoc legyenec. Mert az elmulando erő és lehellet, melly az éltető égbe elenyésne, nem menne az életnec kufejehöz. Végezetre mivel hogy ez ennyi jeles és fő ajándékoc, az mellyeckel az emberi elme az Istétül böven megékesitertt egyenlőséggel kialtyac, hogy ő beleje valami Isteni dolog legyen bémetzve, valamennyiec azért az ajándékoc, megannyi foc bizonsági vannac az Lélec halhatatlan állattyanac. Mert az érzékenségnac és tudás, az melly az oktalan állatokban vagyon, nem ér killyeb az testnél, avagy ugyan nem terjed mefseb az eleikbe fordult jelen valo dolgoknál. Az emberi elménec pedig ferény gyorsasága, az melly által az eget és az földet meg szemléli, és az természetnec titkaitis meg tudakozza, és melly foc ház estendőket és időket által ért és megemlit, midőn akar melyly időt, napot hetet és estendőt az ő helyére sab, és az ő rendibe foglal,

Ecl. 12. v. 7.
Luc. 23. v. 46.
Acl. 7. v. 59.

glal, és az elmult dolgokból, jövendőket itél és jövendő meg, megmutattya ezzel világoson és megbizonyittya, hogy egy olly rés legyen az emberben, az mellynec az testül különböznie kellyen. Hogy az Isten és az Angyaloc lathatatlanoc legyenec, azt értelmünkkel fogjuk mi meg, az melly semmiképpen nem az testnec tulaydonsága, sem nem illic az testhöz. Ertyuc aztis, az mi méltó, tisztéséges és igaz, az melly az testi érzékenségnac által nem lehet. Annakokaert ez értelen nyilván feki és oka az emberi Leleknec. Sőt az álomis, az melly az embert elamittya és érzékenségnélkül valóvá teszi, és külső tekintetre képest életeris elveszi, jeles bizonsága az halhatatlanságnac: mivel hogy az álom nem czac olly dolgokból való gondolatokat, az mellyec soha nem láttattac, hanem még következendő időkre is jövendőléteket ad belenc és jelent. Ezt czac rövid szóval emlitem meg, az mellyet az Pogány Könyv Irokis s'ep ékes beféddelel jelesen meg diczenec. De az Istenfele olvasóc meg elégefnec az egyigyü intéssel és ez megmutatással. Továbbá hogyha az Lélec nem valami magában megálló dolog volna, és az testül nem különbözne, nem tanítana azt az Szent Irás, hogy mi Sárból csinált házakban lakunc, és hogy az halál által az testnec haylékából másúvá kellyen költözünec: Hogy mi nekünec le kell vetkezünec azt az mi rohadando hogy végre az Utolsó napan kikimind elvegye az ferint a jutalmat, az mint az ő testében czelekedett. Mert bizonyára ezec, és ezekhez hasonlo helyec és mondások, az mellyec imitt amott fellyel előnkbe feroznac, nem czac nyilván megválastyac és különböztetec az Lelket az testül, hanem aztis megmutattya, midőn az ember nevét az Léleknec tulaydonittya, hogy az legyen fő része az embernec. Midőn Szent Pál az híveket inti, hogy magokat az testnec és Léleknec minden tisztátalanságátul meg tisztítsac, két részt állat, mellyekben az bünökne tisztátalansága feksic. Szent Peter sem sólt volna igazán, midőn Christust Lelkeknec pastoránac és püspökénec nevézi, hogy há semmi Lelkek nem volnánac, az kiken az Christusnac ez pastori és püspökségi tisztet kellene viselni és gyakorolni. Az sem alhatna meg, az mit ő az Lelkeknec örök idvőségekről mond: és hogy az Lelket megtisztítani paranczollya, és azt emlit, hogy az gonof kívánságoc hadakoznac az Lélec ellen. Hasonlatosképpen nem alhatna meg azis, azt mit az Sidokhoz írott Levélne mestere mond: hogy az prädikátoroc és tanítócnac vigyaznac az Lelkek ért, ugymint az kiknec sámor kellyen azokról adnioc; hogy ha az leleknec semmi tulaydon állattyc nem volna. Ide tartozic azis, hogy Sz. Pál az Istent hja bizonsággal az ő Lelkére: Mert nem volna az Isten előtt az Lélec, hogyha büntetés alá né vetethetné. Az

2. Cor. 7. v. 1.

1. Pet. 2. v. 25.

1. Pet. 1. v. 9.

1. Pet. 2. v. 11.

Heb. 13. v. 17.

Matt. 10. v. 28. Luc. 11. v. 5. Hebr. 12. v. 9. Luc. 16. v. 12. 1. Cor. 5. v. 6. AA. 23. v. 8. Gen. 1. v. 27.

mellyet Christus még ennélis világosabban mond ki ez igékkel: Azt fel-lyétec, az ki minekutánna az testet megölte, az lelket az pokolnac tűzébe-
vetheti. Azonképpen midőn az Sidóknózirott Levélnecc autorais, az mi földi Atyáinkat az Istentül megválastya, az melly egyedül Attya az Lel-
keknecc, nem bizonyithatta világosabban meg, hanem ilyen módon, ho-
gy vagyon megállóságoc az Lelkeknecc. Annakfelötte hogy ha az lelkec,
az testnecc fogságából való kifabadulásnac utánna magoc állattyaiban ele-
venen meg nem maradnának, téhat Christus Urunc az Lazarnac Lelkét, az
Abrahám kebeleben való örömben illetlenül adná nekünk elönkben: és
visíonrag az gazdag embernecc Lelkét az nagy kinban. Szinte ezent erőstüti
meg fient Pális, midőn ugy tanit; hogy mi Istentől kívül járunc és forgunc,
valamiglen miez testben lakozunc: Ackoron pedig östán ő nála othon
jelen lefűnc, midőn miez testül elválunc. Hogy azért ez nyilván való do-
logban fokáig kesedélmez ő ne legyec, czac imezt emlitem mégis meg fient
Lukáczból: Hogy az Saduceusoc tévelgésefi közibe fámláltasfec ezis, hogy
őc nem hinnéc azt, hogy vólnának Lelkec avagy Angyaloc.

3. Erős bizonságot vehet ember ez dologra innétis, hogy az ember-
ről mondatott, és meg vagyon irva, hogy az Istennecc képére legyen terem-
tetve. Mert noha az Istennecc dicősege az külső emberen fényesen tün-
döklic, mindazáltal nincz kétség abban, hogy az Istenképenecc tulajdon
helye az Lélekben legyen. Nem ragadom bizonyára, hogy az külső abrá-
zat, az mennyiben az minket megválast és megkülömbezett az oktalan
állatoktól, minket egy fiersmind az Istenhezis közél kötelezzen; annac
sem igen tufakodom ellene, hogy ha valaki ezt az Isten képéhez akarja tud-
ni, hogy midőn minden egyéb állatoc az földre lehaylottac és görbedtec,
egyedül czac az embernecc adatott hogy felegyenefitetvén állyon és járjon,
az eget nézze, és az ő artzulattját fel az czillagoc felé fordítsa és emelje,
czak hogy amas álhatatoson megmaradgyon, hogy az Istennecc képe, az
mellyezekben az külső jelenségekben megláttzic, és kitündöklic, Lelki
legyen. Mert az Osiander, (kinecc irási megbizonyittyc, hogy ő hason-
lan dolgokat elfordult módon költeni igen gyors volt) mind mennyet föl-
det egymással egybe zurzavar, midőn az Istennecc képet egy fiersmind mind
testre és mind az Lélekre vonsa és terjeszti. Azt mondgya ő, hogy az Atya,
Fiu és Szent Lélec az ő képeket az emberekbe helyhezetic és plántallyac,
oka ez, mertha fiente Adam tökellteségében megmaradott volnais, min-
dazáltal az Christus ugyan emberrelött volna. Ekképen az ő eselyöskö-
dése ferint, az a test az melly Christusnac volt rendeltetve, példazattya és
kiabrazolása volt az Adam testénecc testi formájának, az melly akkor te-
remtetett volt. Hól talállya pedig ő, és honnét bizonyittya meg, hogy az
Chri-

Christus Abrazattya legyen az fient Léleknecc? Megvallom jollehet, hogy
az közbenjárónac femélyében az egéfi Istenségnec dicősege ründökly-
éc: mint mondat hatoc pedig az öröcké való Ige az f. Léleknecc abrazattya-
nac, mivel hogy az Istenségnben való rendferint ő előttejár? Végezetre
eltöröltetik az Fiu között és az f. Lélek között való külömbség, hogy ha
ez az Fiu az fient Lélec képe necc nevezzi. Annakfelötte akarnám azt is
negtudni tőle, mint legyen Christus az ő rea felvött testben hasonlatos
az Szent Lélekhöz, és miczoda jeleccel és lineazatoockal nyomja ki azt
az ő képét és hasonlatoságát? Es mivel hogy ez az beféd: Teremtsünc
embert, &c. az Fiunac femélyévelis köz, az következnéc azért, hogy
az Fiu önnön magának is képe volna, az melly minden természetie okoság-
nac ellene vagyon. Azis ide járul, hogy az ember egyedül czac az
ember Christusnac példajára és abrazattjára (és nem az Isten ké-
pére) teremtett volna, hogy ha ember ez Osiander költését be-
vennéje, és ilyen képpen, az az abrazat, az mellyre az Adam teremtett,
az Christus volt volna, az mennyiben ő nekic az emberi természetben kel-
lett felöltöznie: Maga az fient Irás sockal külömb értelemben tanit, hogy
ő az Isten képére legyen teremtetve. Valamennyivel finyesb azoknac
éles elmelkedésec, az kic azt igy magyarázzac, hogy az Adam az Istennecc
képére teremtett, mivel hogy Christushoz az ki egyedül az Istennecc
egyetlen egy képe, hasonlatos volt. De ebben sincz semmi bizonyos és
tellyesféges, az mi az ürközetet megálhatná. Nem kicziny visíavonyas
vagyon ez főkrólis, Kép és Hasonlatoság, midőn az Magyarázócz ez két
igeben külömbséget keresnéc, maga egy fálc sincz: hanem czac hogy ez
ige Hasonlatoság, imez igénecc Kép, ugy mint magyarázatul adatott mel-
léje. Előfer jöltudgyuc azt, hogy az Sidóknál igen köz és gyakorlatos le-
gyem, azon egy dolognac világosb magyarázatert kétfer való előhozása.
Annakutánna ez dologban maga mivolta ferint nincz semmi kétes érte-
lem; Hogy az ember Isten képenecc nevezetic mivel hogy hasonló az Isten-
höz. Ebből azért megtettzic, melly nevetéséfec legyenec azoc; az kic
azokban az Igékben philosophálnac és elméskednéc, midőn akar azt
mondgyac hogy az Zelem az az, az kép, az léleknecc állattyaiban, és az
Demuth; az az, az Hasonlatoság az illendőségben vagyon, avagy akarmi
egyebet hozzanac külömbzettetése elő. Mert midőn az Isten el rendelte
és elvezete azt, hogy az embert az ő képére teremtsé, az melly valámen-
nyire homályos volt, előhozza azért ismét, és világosban megmagyarázza
imez főckal: Az Istennecc hasonlatoságára: mintha azt mondaná: hogy ő
az embert ugy akarná teremteni, hogy az mellyben önnön magát ki-
abrazolná, fiente ugy mint egy képben, az hasonlatoságnac nyilván való

jegyeiért, az mellyeket az emberben akart nyomni és plántálni. Annakokaért Mofésis, ottanhamar annakutánna, midőn ezt ismét előhozza, ez igéket Isten képe, kétféle téfi, és ez főt hasonlósága, kihadgya. Tellyességgel illetlen pedig és merő darabolás, az mit Osiander, ez ellen fól, hogy nem czac egy része az embernek, avagy az Lélec az ő jovaival, mondaséc Isten képének: hanem az egész Adam, mellynek az földtől, az mellyből vétetött, adatott neve, ezt mondom hogy minden értelmes olvasóc illetlennec és alkolmatlannac itilendic. Mert noha az egész ember mondatic halandónac, mindazáltal ugyan nem halando azért az Lélec. Azonképpen midőn ő értelmes és okos teremtett állatnak mondatikis, az test azért ugyan nem értelmes avagy okos. Noha azért az lélec nem egyedül az ember, de ugyan nem mód nélkül való, hogy ő az léleknec okaért nevezteséc Istenképének. Mindazáltal ugyan mégis megtartom, az odafel megvetött fundamentomat, tudniillic, hogy az Istennek képe kiterjedgyen és elérjen az egész főbségre, és méltóságra, melly által az embernek természetit minden állatoknac nemeinél fellyeb emelkedic, és azokat méfise elhaladgya és fellyül mullya. Annakokaért ez ige által jelentetic az Adamnac tekkéletes állapotya, midőn még igaz értelemmel volna megékésítve, és ez értelemmel eggyező indulatoc volnának az ő szívében, holott minden ő érzékenségeis fűp rendessen volnának megmértekelve, és ilyen módon az fóc drága fűp jószágoc és válogatott adományoc által mutatná és ábrázolnáki az ő teremő mesterének felséges diczőségét. Es noha az első és fő helye az Isten képének az elmében és szívben volt legyen, avagy az Léleknecben és annak erejében, de ugyan semmi része nem volt még az testigis, az mellyben ez Isteni ábrázatnac valami fiktái nem tündöklöttene volna. Bizony dolog azis, hogy ez világnac minden részeiben némelly ábrázati fénlyenec az Isten diczőségének, honnét ember esébe veheti, hogy mikor az ember Isten képének neveztetic, mindenkor valami titkos hasonlitas legyen megette, az melly őtet minden egyéb teremtett állatokon fellyül emeli, és ugymint az tób teremtett állatoknac közönséges régéből kiválasztja. Mindazáltal nem kell tagadni, hogy az Angyalokis az Isten képerelgyenec teremtetvén, mivelhogy az mi főb tekkéleteségünec, az mint Christus bizonyítja, ez léfen, hogy mi azokhoz hasonlatosocka lesünec. De az Mofes nem hijában diczéri ez jeles és kiváltképpen való titulussal az Istennek mihozzánc való kegyelmét, kiváltképpen pedig mivelhogy ő czac az látható teremtett állatokat veti és hasonlyttya őfve az embereckel.

Matth. 23.
vers. 30.

4. De mindazáltal ugyan nem láttatic még, hogy az Isten képének elégsé-

elégséges és tellyes megírása adatott volna elő, hanemha világossábban megmagyaráztatic, miczoda értekeckel erőckel és jószágockal ajándékozott és ékesített meg az ember, mint haladgyon meg egyéb teremtett állatokat, és miben kellyen őtet az Isten diczőségének mint egy tükörének tartani. Ez pedig sohonnét egyebünnen meg nem esmeretthetic jobban, mint az romlott természetnek meguyításából. Hogy pedig az Adam, kiesvén az ő tekkéletes állapotya, ez eset által az Istentől elidegenült legyen, semmi kétség abban nincz. Annakokaért, ha finte megengedgyükis hogy az Istennek képe ő benne, nem mindeneftől fogva töröltetött el, és tellyességgel tóből kigyomlálatott legyen, mindazonáltal olly röttenetesen megromlott és megveszett, hogy minden az mi abból még megmaradt, röttenetes formálanság legyen és merő éktelenség. Annakokaértis az mi helyére hozando idővelégünknec kezdeti annac meguyításában vagyon, az mellyet mi Christus által nyerünec meg és vésünec el, az ki ezertis mondatic másodoc Adamnac, hogy ő minket ismegint az igaz és tellyes tekkéleteségbe helyezett. Mert noha Szent Pál, azt az megelevenítő lelket, az mellyel az hivek Christul megajándékozttatic, ellenbetévén azzal az elő lélekkal, az mellyet az Isten Adamba fuallott az első teremtésben, ezzel megmutattya hogy az Isten kegyelmének mértéke az mi uyjonnan fűlettetesünknecben sockal nagyob, tellyesb és bővségesb legyen: mindazáltal ugyan nem vesiel és nem törli el imez más főb részt, hogy ez legyen haszna és szillya az uyjonnan fűletésnek, hogy minket Christus az Istennek képeré ismeglen meguyjitana. Azért tanit másutt, hogy az uy ember teremtéséc és meguyításéc annak ábrázattya, az ki őtet teremtötte. Ezzel eggyez azis, az mit másutt mond: őtözzetec fel az uy embert, az melly az Isten fűrint teremtett. Immár azt kell meglatni, mit foglallyon bé Szent Pál kiváltképpen ez meguyítás alatt. Elsőben az Istennek esmeretit helyezetteti, másodszor pedig tista igazságot és igaz fűtséget. Honnet azt hozzuc ki, hogy az Istennek képe kezdetben az elmének belső világosságában, az szívnek tista igazságában, és az embernek minden részein tekkéletes épségben, világossán fénlő és tündöklő képe volt az Istennek. Mert noha megengedem, hogy ez olly módgya az fűllásnac, az melly által mind az egész ember befoglaltaséc, mindazáltal ugyan nem forditatic fel ez fundamentum, hogy az, az mi az Isten képének meguyításában az leg fősegesb, az első teremtésben is az volt az fősegesb. Ide tartozic azis az mit más helyen mond és tanit, hogy mi az Christus diczőségét felfedezett ortzával nézvén, azon ábrázatra forditatuk és változtatunc. Illyen képpen láttyuc azért immár hogy az Christus legyen az legtekkéletesb ábrázattya az Istennek, az mellyhöz ha egyenlők kétteterünec, ugy

1. Cor. 15.
vers. 45.

Col. 3. v. 10.
Eph. 4. v. 24.

2. Cor. 9.
vers. 18.

meggyjulunc, hogy mi az igaz Isteni félelem által, igazság tisztaság és értelem által az Istennek képét viseljük. Mellyet ha megvallunc, könnyen magától elenyészik az Osiandernek czudas efselyősége, az Adam testének formájáról, az melly hogy már az Christus jóvendő teste volt legyen. Hogy pedig czac az Feriu mondatie Szent Páltul az Isten képének és diczőségének, és az ahszonyi állat ez diczőségnek méltóságátul mintha elrekesztetnéc az Textusból és az igéknek rendiből nyilván vagyon, hogy az

1. Cor. 11. 7. czac azon külső polgari tiszteletéről érteke és magyaráztatséc. Hogy pedig az kép vagy ábrázat alatt, az mellyről az emlékezet vagyon, befoglaltatséc minden, valami az lelki örök életre tartozic, úgy aránzom hogy

Ioh. 1. v. 4. eléggé megbizonyítatott. Ezt Szent Janosis megerősíti más igékkel, midőn arra tanít, hogy az az élet, az melly az Istennek örök Igéjében volt kezdettől fogva, az embereknek világosságoc volt legyen. Meit mivelhogy neki bándéka és tzillya ez, hogy az Istennek kiváltképpen való kegyelmét, az mellyel az ember egyéb állatokat felgyúl mül, diczér je és magaz talya, hogy azt az közönséges fából kiválaszsa, mivelhogy az ockal nem közéletet vótt, hanem kiváltképpen valót és ollyat, az melly egygélött az értelemnek világosságával; és így együt azt is megjelenti mint teremtetőt legyen az Istennek képe. Annakokaért mivelhogy az Istennek képe, az ember természetének diczősége és fő tökéletessége, az melly Adamban az eset előtt fenlót és tündöklőt, és ostan olly nyomorultul megerőtelentet, és czac nem eltöröltet, úgy hogy az romlásból, semmi nem, hanem czac merő rendeletlen és megferteztetőt dolog maradott meg: és ez az ábrázat mostan némünemüképpen láttatic az válastottakban, az mennyiben azoc az Istennek lelke által ujjonnan fülettenec: de az tellyes fényeliséget és világosságot mennyekben veszi ostan el ez életnek utánna. Hogy pedig megtudgyuc, mi dologban állyon az, tehát méltó munkára, hogy az lelkeknek erejéről szóllyunc. Mert imez s. Agoston gondolatyanac ninczen semmi fundamentoma hogy az lélec tüköre az s. Háromságna: mivelhogy az léleken ez három érc vadna, az értelem, az akarat, és az emlékező elme. Azokna vélekedésec sem hiherő, bevételre sem méltó, az kik az Istennek hasonlatosságát abban az uralkodásban helyeztetit, az mellyet az Isten adott az embernek ez földön, az földi állatokon, madarakon, és egyéb teremtetett dolgokon, mintha czac ez egy tzykelyben volna hasonló az Istenhöz, hogy ő urra és minden dologckal bírónak rendelterett, és tétetett legyen: maga hisem az Istennek képét, tulajdonúl rólla szólván, az embernek avagy az emberben, és nem azon kívül kelly keresni, sőt az az ábrázat belső java és kincze az lélekenec.

Lib. de Trin.
10. & Lib. de
Civitat. Dei.

5. Mine-

5. Minekelőtte azéit méfésben mennyec, az Manichéusoc tévelgő efselyősöködésért kell előfő megelőznöm, az mellyet ez midőnkben, az keresztien anya Szent Egyházba ismét be igyekezett hozni az Servetus. *Gen. 2. v. 7.* Mert az mi mondatie, hogy az Isten az embernek élő lehelletet fuvallott az órrába, sőt az alitottac, hogy az lélec az Istennek valóságos állattyaából való befolyás legyen, mintha az megmérhetet len Istenségnek állattyanac valami falkaja folyt volna az emberbe. Ez pedig az ördögi tévelgés melly goromba, utálatos és képtelen dolgot hozzon véle könnyű rövideden megmutatni. Meit ha az embernek lelke, az Istennek állattyaából kifolyás által faramazic, az következic belőle, hogy az Istentermészet, nem czac változatsna és fényvedésnek, hanem megtudatlanságnac, gonofs kivanságnac, erőtlenségnek és minden vétkeknek és bűnöknek is alája legyen vettetvén. Nincz bizonyára semmi alhatatlan az embernek, kincz elkellet foc ellenkező indulatoc haytyac és rágattyac idefőva: süntelen tevelgő és vétkezic az tudatlanság miatt, akarmelly kicziny kisértettülis meggyőzetteit, és lerohan: sőt tudgyuc hogy az lélec vermet és állása legyen mindenféle vétkeknek és tisztatlanságnac: az mellyeket mind az Isten természetének kellene tulajdonítani, hogyha mi ez Istentermésztől vélekedést bévennőc, hogy az lélec az Istennek állattyaából farammazséc, avagy az Istenségnek titkos kifolyása legyen. Kinem iszonyodnéc ez képtelen és istentelen tünéstül? Szent Pál bizonyára jól mondgya az

Ag. 17. v. 28. Aratusból, hogy mi az Istennek nemzetsége vagyunc, de czac mineműséggel és hasonlatosság fserint: nem az állatnac mivólta fserint, tudniillic az mennyiben minket az ő ajándékival felékesített. Ezenközben pedig fellette nagy dihőség, az teremtetőnek állattyaát és valóságát, úgy megfaggatni, hogy kiki minden az emberec közzül abban valami darabat vegyen és birjon. Annakokaért bizonynal rekesse az ember és abban maradgyon, hogy az Lelkek, noha az Istentnek képe beléjuc nyomatott és metzetett, mindazon által okis fünte mint az Angyaloc úgy teremtettenec. Az teremtes pedig nem egy teremtetel avagy teremtetett dolognac valami másba való öntése, hanem valamelly állatnac avagy lételnek semmiből való kezdeti. Es noha az lélec az Istentől adatott, és az tétül elvalván ismet megtér az Istenhöz, mind az által ugyan nem kell mingyarást azt mondani, hogy ő annac állattyaából, mint az ag az farol, úgy vágattatott legyen le. Es ez tzyckelyben Osianderis, midőn az ő czufolodásiban fennyen hányna magát imez Istentelen tevelgésben akadott és keveredett, hogy ő az embertben semmi egyéb isteni ábrázatott nem akar hadgyini és esmerni, az állat fserint való igalságnál, az melly őnnön maga az Isten, mintha ő az ő lelkének kimondhatatlan ereje által nem tehetne ő magához hasonlatoslocka, hogy

Z

ha Christus önnön magát valósága szerint mi beléne nem öntené. Es akar melly sinnyel igyekezzék is némellyec ez ördöngös megvakitást szépetgetni, de az értelmes Keresztényen olvasóknac szemeket soha ugy meg nem vakittyac, hogy világossan ne látnájac, hogy az Manichéus tévelgesenec rat búzet azon ne éreznéc. Es midön sient Pál az Istenec képéne megnyitásáraól síól minden kinserítésnélkül könnyen megtilheti ember az ő savaiból, hogy az ember az Istenhöz hasonlatos vólt legyen, nem az ő Isteni természetinec és állatyanac kifolyáfa által, hanem az ő Lelkénecc kegyelme és ereje által. Mert azt mondgya, hogy mi az Christus dicőségénecc látása által, arra az ábrázatra változtatunc, ugy mint az Urnac lelkétől, az melly bizonyára ugy munkálkodic benniunc, hogy mindazáltal minket nem tesen az Istennel egy állatuvá.

6. Bolondság vólna pedig annac, hogy mi legyen az Lélec megírásat az Philosphufoktul kölczön venni. Kic közül. Platótul meg válvá, mayd czac egy sem vallotta és tanította tellyeséggel és mindé kérelkedésnélkül hogy az lélec halhatatlan állatú legyen. Megilleric és megemlitic ezt jollehet némelly Socraticusokis, de ugy, hogy közzőléc czac egy se tanitla nyilvánossággal azt, az mi az ő mestereknél Socratésnél sem vólt tellyeséggel meghidve és javalva. Platonac pedig innen vagon az ő job értelme, mivelhogy ő az Istenec képét az lélekben gondollya meg. Az többi az léleknecc erejét értékét és munkálkodását ugy kötéc és kapczollyac az jelen való élethez, hogy az testen kivól abból semmit meg ne hadgyanac. Tovabba az s. Irásból előb azt tanítottuc, hogy az lélec nem testi, hanem lelki állat és *substantia* legyen, immár azért aztis meg kell mutatni, hogy az lélec, noha tulajdonság szerint rólla síólvan, testi helyvel környül nem foglaltatic es rekeztetic, mindazáltal mivelhogy az testben fuvallatott, abban mint egy haylékában lakozic, nem czac ugy, hogy az egész testet, és annac minden részit és tagait elevenitc, és azokat az ő munkálkodására, hasznos és illendő ezközöcké tegye: hanem ugyis, hogy az ember életinecc igazgátásában az elsőség övé legyé, nem czac az mi néz ez földi életnecc tisztire és szolgálattyára, hanem hogy az embert felis serkentc az Istenec véle együt való diczeretire és szolgálattyára. Noha pedig ez utolsó rzickét, az emberi természetnecc ez megromlottságában, nem olly világossan láttatic meg, de ugyan bényomattatván megmaradnac még sient az vérkekbenis az ő maradék síkíracczái. Mert honnan síarmaznac, az embereknec az ő jó hírekértnevekért való forgalmatósági, hogyha nem egyedül az szemérmeségtől? Honnan vagon pedig az szemérmeség, hogyha nem az tisztiségnecc természet szerint való meggondolattyából? Mellynecc oka és fundamentoma ez, mert jól értic azt, hogy őc az igazságnac czelekedetire és gyakorlására síülettenec, az mellyben az igaz Religionac és isteni szolgálattac magva

2. Cor. 3.
v. 18.

bévagon foglaltatva. Az miképpen pedig hogy az embet minden ellene-mondás nélkül, az mennyei életnecc meggondolattyára teremtetőt, azonképpen azis bizonyos hogy annacésméretic az ő lelkében bevólt metzve és plántaltatva. Es bizonyára az ember az ő értelmenecc főb éléséről és tisztitoltfoztatnéc meg, hogy ha ő tőle az ő idvósége és bodogsága elvólna rőytetve: Mellynecc fő tokélltetésége ez, hogy az Istennel eggyesé lótt. Innét vagon az léleknecc fő munkalodásais, hogy valóba arra igyekezzéc: az ki mennyivel inkább igyekezzic azért az Istenhöz jutni, annyival nyilvánban megbizonyittya, hogy ő néki értelme és okasága legyen. Az ollyanoc pedig, az kic azt akarjac, hogy több lélec legyen egynél az emberben, az az, egy érzékeny, és egy okos lélec, noha ugy láttatnac czelekedni, mintha valamihinni valót és az igazsághoz hasonlót hoznánac elő, de mivelhogy az ő tőléc forgatott okokban és állatásokban semmi bizonyos nincz. az melly az probát megálhatná, azokat mi utokra boczássuc, hanemha hijában való és hasonlatlan dologgal kívánnyuc magunkat farasítani. Azt mondgyac őc, hogy nagy hartz és visítavonyas vagon azok közűt az indulatok közűt, az mellyec nem egyebűnnet, hanem czac az testnecc ezközé által lesinecc, és az léleknecc értelmes és okos részei közűt: mintha az okaság sienté ő magávalis egyenetlen és visítavonyo nem lehetne, és az ő külömbözö tanaczolásijs egymással mint egy ellenségi feregec ugy ne vivnánac és ne hadakoznánac. Mivelhogy pedig ez zuzavar és visítalkodás az természetnecc romlottságából síarmazic, bolondul hozatic az ki belőle, hogy két lelkec legyenec, mivelhogy az léleknecc erejei es munkálkodási, nem ugy az mint kellene, tellyeséggel hasonlatos mértékletességgel és gyönyörűségessen nem eggyeznec. Tovabba az léleknecc erejéről való elesben és elemleiben való beszédet én az Philosphufokra hagyoc minékűnc az Isteni felelmbé való épületre elég ez egyigü és köz megírás. Meg vallom jollehet, hogy igaz, és nem czac gyönyörűséges, hanem hasznos megérteni és megtanulni: sőt hogy igazán és mesterségesen legyen tőléc ő sívesedve, az mit őc arról tanitanac: nemis tiltoc senkit, az ki azt tanulni akarja. Megengedé azért előser azt, hogy őt érzékenség legyen, noha Platonac inkább tettic azokat ézközöknecc nevezni, az mellyec által mindenec valamiec eleikbe fordulnac, és valamiket megfoghatnac, az közönséges természetic értelemben, mint sienté egy tokba és kénccztartó kamarába rétetic és öntetic bé: meg engedem aztis, hogy ostan arra következzéc az phantasia, az az, megábrázolás és megésméllés, az melly azokat az dolgokat, az mellyek az közönséges érteletül megfogattatnac, rédel megkülömbözöttic, meg válastya, és rölloc itiletet tesic: hogy ostan továbbá következzéc az okoság, az mellyé az közönséges itilet áll; hogy, utolsor erre az elme következzéc, az melly dolgokat az okoság nyughtatlan környül futosással ideftova forgat.

In Thezeto.

Arist. lib. 1.
Eth. c. ult.
item lib. 6.
cap. 2.

azokat czédeff, alhatatos és nyugodalmas szemléléssel gondolja meg. Ismét, hogy az elménec, okoságnac, és megábrázolásnac, ez Lélec három ereinec, az mellyec által az lélec az előfordult dolgokat megismeri, és azokról itilertet tészen, ismét három kíváncsi őc felelne meg és főlgálnac: tudmillic az akarat mellyec az tífűt, hogy az dolgokat, az mellyeket az elme és az okoság elő adnac, meg kívánja: az haragúáfra való erő, az melly azokat az dolgokat, az mellyeket az okoság, és az meg ábrázolás előnyuytnac, megfogja és hozzá vonfa: az kíváncsi való erő, az melly az dolgokat, az mellyec az megábrázolástól és érzékenségektől elővetterne, fogja meg. Ez dolgoe pedig, akar melly igazac, avagy czac akar melly hiherfegek legyenekis, mind az által, mivel hogy félec rayta, hogy minket az ő homályosságokkal, fokkal inkább feretségbene keverjenec, hogy nem mint kiségitenec, és háfnálnánac, nem alitom hogy emberneccigen kellyen velec magárfaraztani. Ha kinec kedve vagyon, az Lélec erejénec más módon való előfitására, úgy hogy az egyic nevezteséc kíváncsi erőnecc, az melly noha ő magában okoságnélkül vagyon, mind az által az okoságnac alája vetettört, hogy ha attul vezéreltetie. Az másic pedig értő erőnecc nevezteséc, az melly ő maga által réffes az okoságban, annac mondom hogy én nem igen tudakodom ellene. Ez tzigelt sem vetem én meg, hogy az Léleknecc munkálkodásiban, három munkálkodáshoz kezdő erőc vadnac, tudmillic az megérzés, az értés, és az kíváncsi. De mi örömesben olly megostást válasszunc, az mellyet minden emberec könnyen megfoghatnac és megérthernecc: az melly bizonyára az philosophusoktól kölczön nem vétethetic, és az ő Irafokból nem meritethetic. Mert az oc midőn légegyigyűfegeben, akarnakis főlni, az Lelket Kiváncságra, és Ertelmeire osztýac: de ismét mind a két réffet megkettőztetic. Az értelmet nevezic néha meg gondoló értelemnecc, az melly valamelly dolognac czac köz megismerivelis megeléggic, és ninczen töb indulattya sem munkálkodása: az mellyet Cicero alit hogy az *Ingenium* ige által jelentéséc: néha pedig len nevezic azt munkálkodó értelemnecc, az melly midőn ő valami jót vagy gonost megfogott, megértett, és megismért, az akaratot főcképpen megindittya. az melly tzigelly alatt, az jó és igaz életre való akarat befoglaltatic. Az másic réffet az Léleknecc, (az kíváncságot mondom) ismét két réffre osztýac, tudmillic akaratra, és gyönyörködő vágyódásra, és azt mondýac, hogy az legyen az akarat, midőn az kíváncsi erged az okoságnac: az gyönyörűségre vágyás pedig az, midőn az kíváncsi erged az okoságtul nem hadgya magát vezéreltetni, hanem annac igáját eltasítýa tole, és méteklelten dolgokra kiczavarog. Így ábrázolnac mindenkoron az emberben olly okoságot, az melly által magát igazan vezérelhetné.

Themist. in
lib. 3. de A.
nima c. 49.
de duplici
intellectu.

De Finib.
lib. 5.

7. Deez illyen módon való tanítástul egy kevéssé el kell távoznunc, mert az Philosophusoc, kiknél az természetnecc romlása, melly az első akadálnac büntetéséből főrmazott, esmeretlen dolog volt, visssa fordultul elegyitie és egybe keveric az embernecc két állapattya, az mellyec felötte igen különböznecc egymástul. Annakokaért azt kell minékünc tartanunc, hogy két réffé legyen az emberi léleknecc, az mellyec ez mi jelen való igyekzetünkre és rzilunkra, jól illenec. Ugy mint tudmillic az értelem, és az akarat. Ez legyen pedig tífű az értelemnecc, tudmillic, mindent valami eleibe fordul megválastani, mit kellyen bevenni avagy megvetni. Az akarat tífű pedig ez legyen, azokat válastani és követni, az miket az értelem mond és itél jónac lenni: és visfontag azokat megvetni, és eltávoztatni, az miket az értelem úgy mint gonost megvét. Es minket itt semmit ne késlellyen és akadákozzon az Aristotelesnecc imez éles elmelkedése, hogy az elménec ő magában semmi indulattya ninczen, hanem az válastás legyen az, az mi az embert megindittya, az mellyet ő kíváncsi értelemnekis nevez. De hogy mi bővséges kérdésekben keveredgyünc, legyen elég ez nekünc, hogy az értelem mint egy Vezére és Gubernatora legyen az Léleknecc: Az akarat pedig mindenkoron az ő paranczolattýára nézzen, és annac itilert várja el az ő kíváncságbán. Annakokaért önnön magais az Aristoteles igazan tanította, hogy az eltávoztatása, és elvétele valami dolognac, az akaratban főinte annyi legyen mint az Ugy és Nem az elmeben. Továbbá, melly bizonyos legyen azért az értelemnecc vezérlése az akaratnac vezetéseben és igazgatóasában, azt másutt látýuc meg. Ittegyen czac azt akarýuc, hogy semmi erő az Lélekben nem találathatic, az mellyet ember főp rendelés igazán, az egyik réffre ez kettő közzül tudmillic az értelemre avagy az akaratra nem vonhatna és magyarázhatna. Es illyen módon, mi az érzékenséget az értelem alatt foglallyuc be, az mellyet egyebec úgy megválastnac tölle, hogy azt mondýac, hogy az érzékensécc az Gyönyörűségre vágyáshoz halgasson, az melly helyet az értelem az jót követi: és hogy innét az érzékenségnec kíváncsága, gonost vágyódása és fajtalanfágga legyen: az értelemnecc indulattya pedig, akaratá: Visfontag ismét az Kiváncsi ige helyett, az mellyet őc inkább kedvelnecc, én az akarat igevel lélec, az melly gyakorlatosb.

8. Azért adott pedig az Isten elmét az embernecc Lelkében, hogy az által az jót az gonostul, és az igazat az hamistul, megválastýa, és az okoságnac természetil világóságánac világosítýa által lát hasza, mit kellyen embernecc czélekedni, és mit kellyen elhadni, mit kellyen bevenni, vagy megvetni és eltávoztatni. Innétis nevezteséc az Philosophusoc ez igazgató réffet Előjárónac. Ez réffben az Isten hozzá tötte az akaratot, az mellyen áll az vá-

Ita Plato in
Phadro.
Lib. Eth. 6.
Cap. 2.

laftás. Es jeles fő ajándékokkal volt az embernek első teremtése és tökéletességnek állatya bővségeffen megékesítve és megajándékozta, úgyhogy az okosság, értelem, bölcsesség, és itélet, nem czac bővségeffen elégséges volt ez életnek igazgatására, hanem az által az embernek az Isten hozis, és az örök életre is eljuthatna és bémehetene volna. Annakutána úgy rendelte az Isten hogy az válaftás hozzájárulna, melly az gyönyörködést és a kívánságot vezérellye, és minden indulatokat, az mellyec az ezközök által lesznek, mértékellye: és ilyenképpen az akarat, az okosságnac vezérlésével tellyeséggel eggyezzen. Ez tökéletességben az embernek olly szabad akarattya volt, melly által, ha akarta volna, az örök életet elvehette volna. Mert itt az Istennek titkos válaftásáról való kérdés idő felet tolyongana bé: Mert most nem arról vagy az fő, az mi lehetett, avagy mi nem lehetett volna, hanem minemű volt legyen az embernek természetű. Megálhatott volna azért Adam az ő eredet szerint való véle teremtett igazságában, és abban megmaradhatott volna, hogy ha akarta volna, mivelhogy nem külömben, hanem az önnön akarattya által esett el: De mivelhogy az ő akarattya mind kétfelé haylando volt, és az megmaradásra való alhatatóságis ő néki nem adatott volt, úgy esett el ollyan könnyen. Mindazáltal az jónac és gonofnac válaftása szabadon volt: és nem czac az, hanem az ő elméjében és akarattyaiban az legfőbb igyencség, és minden ezközökéi rendel az engedelmségre és szolgálatra eligazítván és eggyüvé volt helyheztetve, miglen ön magát, és ecképpen ő magával minden ő javait megsértötte és rontotta. Innét jutott az világi bölczec és természet tudakozoc ez ilyen nagy setéségre, hogy az romlás darabjaiban szép egész házat, és az épp háznac gerendáinac elhányott tördelekjei között, minden részéknec szép rendel való ő fve foglását kerestéc. Ezt tartottak fundamentomjónac, hogy az ember nem volna okos teremtett állat, hogy ha ő benne az jónac és gonofnac szabad válaftása nem volna. Jutott az is esekbe, hogy egyébképpen az jószágos czelekedett között és az vétecc között való külömbőség eltöröltetné, hogy ha az ember az ő életét maga tanácsából nem rendelnéje. Ez még jól volna mondva, hogy ha az emberben semmi változás és romlás nem esett volna. Az melly midön ő töléc elvölna titkolva, nem volt czuda hogy őc menyet és földet egybe elegyitöttéc és ő fve zavartac. Azok pedig, az kik Christus tanítványinac vallyac magokat, mindazáltal az megromlott és lelki veszedelemben sülyett emberben mégis valami szabad akaratot kerestéc, midön így kétfelé vonyván, az mennyei igazságot, az Philosophusoc jotettzésével meghamisittyc és megmoczkollyac, merő kábac és bolondoc, úgy hogy sem ményet se az földet ne érjéc, es ne illeséc. De ezt mi az ő tulaydon helyen jobban meg vizsgállyuc. Mostan czac ez egyet

gyet kell meg tartanunc, hogy az ember az első teretes után sokkal külömb volt, hogy né mostan mind az ő urána való, az mellyec mivelhogy az megromlott Attyátul fiamazzanac, eredet szerint való ferdelem és az ő természeteknek romlottsága állott attul örökségképpen reájoc. Mert az Léleknek minden részei az igaz egyenlőségre voltanac teréteve, és az elme éppen tökéletes volt, és az akarat az jónac válaftására szabadságos. Ha pedig itt valaki azt veti ellenünc, hogy a mint egy sikamlora volt helyheztetve, mivelhogy igen gyenge volt az szabad akaradnac ereje, megrudgya ezt az, hogy az, az tökéletességnek állapattya elég hatalmas és erős volt, minden mentségnek elvételére. Mert nem igaz sem méltó volt, az Istennek olly törvényvel köteleztetni, hogy olly embert kellecséc teremteni, az melly avagy nem vétkezhetné, avagy tellyeséggel ne akarna vétkezni. Az ollyon természet bizonyára jó és fellyeb való volt volna. De az Istennel olly éles és firofsan fogva perleni és vetekedni, mintha ugyan illy jótéteménnyel kellyet volna az embert szeretni, több volna ez még az hamiságnális. Mivelhogy az ő szabad akarattyaiban volt annyit adni az mennyit akart. Miérthogy pedig egyáltalában, az alhatatóságnac jószágában erővel meg nem tartotta legyen, az az ő mennyei tanácsában vagy on elrotyve. Mi hozzánc pedig az illic, hogy mi az mi bölczeségünkét józansággal mértékellye, és ne legyünc felöttéb bölczelkedoc. Az tehetséget bizonyára elvötte volt, hogy ha akarta volna, de az akarattya nem volt az mellyel azt tehetnéje: mert ez ilyen akaratra következett volna az alhatatóság. De ugyan nem lehet mentsege, ugymint az ki annyit vötel, hogy önnön maga, szabadakarattyaival vetné magát az veszedelemben. Az Istent pedig semmi fiükség arról el nem verte, hogy önéki ilyen középserüt, sőt még ugyan változandotis ne adna, hogy ő annac esetiből alkolmatóságot venne, az ő diczóságenc megmutatására.

Augst. lib.
II. sup. Gen.
Cap. 7. 8. 9.

Aug. de cor.
rep. & grat.
ad Valent.
Cap. 11.

TIZENHATODIC RESZ.

Hogy az Isten az ő töléc teremtett világot az ő erejével és hatalmával megtartya és otatmazza, és annac minden részait az ő Gondviselése által vezérli és igazgattya.

Továbbá az Ur Istent hirtelen megfünö Teremtővé tenni, az ki czac egyser az ő dolgait megteremtven és elvégezven, azokat ostan elhadta legyen, nyilván hideg, üres és alkolmatlan dolog volna. Es kiváltképpen ez tzielben kell minékünc az Istentelen emberektül külömböznünc, hogy minékünc az Isteni erőnc és hatalomnac jelen völte, ez világnac füntelen való mozdithatatlan megállásából, és az Istentül való meg tartásából, nem kevesbé legyen nyilván és tündöklye, ki